

Junij 2005, cena 200 SIT, 1 EUR

Kralji ulice

Prvi slovenski časopis za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja

Sodelavci:	AREAL 	PRO BONO 	Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega varstva 20 Ljubljana Bežigrad, Misljeva 3, 1000 Ljubljana tel. + 386 (0)1 437 20 10, fax. +386 (0)1 437 91 63 pro-bono@ordinacija.net, pro-bono.ordinacija.net	
Zavetišče za brezdomce Poljanska		AIDS fundacija Robert, dnevni center STIGMA		OZRK Ljubljana

Ljuba bralka / ljubi bralec!

V Ljubljani živijo brezdomci, ljudje, ki preživljajo večino svojega časa na ulicah, so se nanje privadili in postali pomemben del uličnega življenja. Verjetno jih tudi sami opazate in imate z njimi več ali manj takih ali drugačnih izkušenj. Morda ste brezdomec ali brezdomka vi sam/a ali pa ima to izkušnjo kdo od vaših bližnjih. Morda se bolj kot kdajkoli prej začenjate zavedati, da se to lahko zgodi tudi vam, da *biti brezdomec* ni le nek oddaljen scenarij. Živimo namreč v svetu, ko so službe vse bolj nestabilne, zahtevne in težko dostopne, stanovanja in najemnine zanje vse dražja, pot v odraslost in materialno neodvisnost vse daljša, medosebni odnosi vse bolj negotovi. Živimo v času, ko se razlike med premožnimi, ki jim ni treba skrbeti, kje bodo spali, pač pa toliko bolj, kako ga bodo naložili ter na drugi strani revnimi, ki jih upravičeno skrbi, kaj bodo naslednji dan dali v usta, vse bolj večajo. Opisano torej postaja naša nova realnost, naš novi vsakdan.

S tem, ko je brezdomcev vse več, je nastopil čas, da jih bolje spoznamo in v tej smeri naredimo še kaj več kot le izoblikujemo svoje stališče do tega, komu dati in komu ne. Na področju brezdomstva v Ljubljani delujejo mnoge pobude, ponudbe in iniciative; revija, ki jo držite v rokah, pa je še ena takih. Ponuja novo možnost za stik med brezdomci - kralji ulice in mimoidočimi, ki po ulicah dnevno brzimo sem in tja, po svojih številnih opravkih. Ponuja možnost izmenjave, možnost, da v etiki žicarstva odpremo novo stran in se navadimo tudi na ljudi, brezdomce in njihove sodelavce, ki nam prodajajo Kralje ulice, katerih izkupiček bo poleg simbolne vrednosti zaslužka na izviren način pomenil tudi nekaj denarja za njihove vsakodnevne potrebe, kakršne pač kdo ima.

Revija v prvi vrsti prinaša prispevke iz prve roke, prispevke ljudi, ki so živeli ali še živijo brezdomsko življenje. Poleg tega prinaša revija prispevke študentk in študentov socialne pedagogike s Pedagoške fakultete v Ljubljani. Na poti so nam pomagali in s prispevkom dela sebe v naš skupen projekt sodelovali pri tvorjenju mreže, ki smo jo že pošteno prepletli vse tja do robov kraljestva, v katerem skupaj prebivamo, tudi mnogi drugi - med njimi pol-profesionalni modeli, Andrej, Aco in Alija. Z nami so sodelovali in nas opogumljali tudi predstavniki ljubljanskih ustanov, ki se ukvarjajo z brezdomci.

Revijo namenjamo soljudem, vsem tistim, ki hodite po mestu in se sprašujete o nas, o njih, o sebi. Vsak svoj delček smo pisali z veliko željo, nekomu povedati, nekomu izkričati ali pa nekomu izšepetati del SEBE. Nastavite torej svoja ušesa, odprite srce! Pravzaprav bi radi delili z vami nekaj resnic in nekaj laži, nekaj drobcev naših življenj in nekaj poskusov, urediti svetove, ki se krešejo eden z drugim, v zaključeno celoto. Naj ta celota ostane raztrgana, tudi ko bo šinila skozi vaše oči, ni vam je nujno treba zlagati v Resnico. Berite nas raztrgano in naj se tudi v vas trga, naj se vam strga. Naj se odtrga oblak v vaših prsih in zajočite z nami. Če bo grmelo, zarohnite. Tudi mi pogosto rohnimo. Pokažite vedri obraz, ko se bo pri srcu spet zvedrilo. Ne pretvarjajmo se, da nas ni, če pa še kako smo.

♠ Špela Razpotnik

Kazalo

Še en dan	3
Ni vsak brezdomec lenuh	4
Velika zadeva	6
Resnična življenja, resnične zgodbe, resnična bodočnost	7
Predstavljal si koliščarje na Ljubljani	8
Ljudje na dobrih kmetijah	11
Moja zgodnja srečanja z brezdomstvom	12
To je Janez	13
Prva izkušnja žicanja	14
To je Ivan	14
Ste opazili, da je že pomlad	15
Sit, obrit in umit v Ljubljani	16
To sem jaz	18
Brezdomci so tudi drugje po svetu	19
Tuširanje: Razkošje ali največja muka	20
Ali so v pravljici res vsi srečni?	21
O socialni ambulanti ProBono, problematiki brezdomstva in zdravstvenega zavarovanja v Sloveniji	22
Filmski kotiček	26
Mama, je to raj, o katerem si govorila?	29
Odenki sive	30
Skrita križanka iz ulice	31

Urednica: Špela Razpotnik

Oblikovanje in cenura: Nenad Maraš

Lektorica: Darja Pekolj

Tisk: Tiskarna Vovk

Naslovnica: Po predlogi Barbare Cvetko in Tadeja Petkovška oblikovala Bojan Dekleva in Špela Razpotnik
Izdajatelj: Združenje za socialno pedagogiko (ZZSP)
ISSN 1854-2654

Drugi ponatis: 1000 izvodov

Naslov uredništva:

Združenje za socialno pedagogiko,
Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana.
E-mail: spela.razpotnik@guest.arnes.si

Revijo je finančno podprla Mestna občina Ljubljana, papir je donirala Papirnica Vevče, medijski pokrovitelj revije pa je Radio Študent.

Še en dan

Večer se je že zdavnaj prevesil v noč. Ležišče v bazi, ki je bilo le nekoliko oddaljeno od ceste in čisto blizu stanovanjske soseske, je bilo trdo. Stara spalna vreča, nekoč davno namenjena vojakom, je na betonu le slabo blažila trdoto. Nič kaj prida ni pomagala niti deka, ki jo je C. dobil pri dobrodelni organizaciji že pred zimo. Vsak premik je bil prebujajoč in skoraj boleč. Vsako jutro jo je skupaj z drugo kramo povil v balo in jo skril za naslednjo noč. Potem ko je stlačil ostanke suhe hrane v nahrbtnik, ki jo je uporabil sede, ga je zadrnil in položil pod glavo. Nekajkrat ga je obrnil, da je bil v pravi legi. Da ne bi žulilo. Posebnost ceste je tudi mráz, mokrota, trdota ali pa vsaj žulji. Prižgal si je cigareto, vdihnil dim in zaprl oči. Misli so se mu sprehodile skozi dan.

Vstajal je zgodaj. Vsak dan ob istem času. Pravzaprav ob isti temi. Bolj ko se je krajšala noč, manj spanja je imel. In obratno. Iz varnostnih razlogov. Da ga ne bi opazil kdo, ki ne razume brezdomstva. Peš jo je udaril do centra. Ura na stolpnici je kazala točno sedem, temperatura minus pet stopinj. Mráz je grizel do kosti. Na sebi je imel bundo, kapo in rokavice, ki jih je dobil od dobrih ljudi. Na shajališču je bilo le nekaj drugačnih osebkov. Tistih, ki jim sicer pravijo normalni. Z roko je segel v žep. Le nekaj drobiža. Še za pivo ne, kaj šele za čike. Za žic pa je še prezgodaj. Ni dobro prosjačiti dopoldan. Ljudje so slabe volje. Služba, družina, obveznosti... Kaj hitro se najde, ki te nekam pošlje. Če drugam ne, vsaj delat. Enkrat, a se je zgodilo, mu je nekdo zaželel naj kar crkne. Ko se čez

dan napetost sprostí, ni problema. Tako kot po vsem širnem svetu, tudi v Ljubljani. Pariške, amsterdamske in ljubljanske ulice so enake. Le ljudje so različni. V Ljubljani so boljši. Ko je nekoč, denimo, sedel v parku blizu središča, ga je nagovoril mimoidoči otrok. Enajst, dvanajst let star deček: »Gospod, rabite kaj denarja?« V rokah je stiskal in nudil bankovec za sto tolarjev. »Ampak mladenič,« mu je odgovoril »to je vendar tvoja žepnina.« »Jaz je ne rabim, kar vzemite,« je hitro odvrnil, spustil bankovec na klop in še zaklical: »Adijo!« Kdo bi se še spraševal o starših in o vzgoji tega otroka.

Drugič, ko je prenočeval ob reki za skladovnico desk, na kolesu pridrvi ženska. Bal se je, da je lastnica in ga podi proč. Pa pravi: »Vas zebe? Bi vzeli ta denar, za kakšen čaj?« O, to je še bilo takih zgodb. Prav lepih, če bi si jih vse le zapomnil. Nemogoče. Sicer pa so bolj važni občutki. Taki, ko si rečeš, še za en dan sem rešen. Ampak hudič je, da se jih človek spomni takrat, ko je suh. Ko ni cvenka niti za litrco ali vsaj za pivo.

Shajališče je oživljalo. Prišli so nekateri, ki jih je C. poznal. Navidez. V mestu so že nekaj časa. Postopajo naokrog in se učijo od starejših. To ni lahka šola. Ima svoj davek. In plača ga vsak posebej.

Končno se primaje O. Njegovo vedenje kaže, da je vznemirjen. Vznemiri se tudi C. Na deset se je drl: »Dan je rešen. Danes ne delamo. Dobil sem cankarja.« Kje in kako C-ja ni brigalo.

Cigareta je dogorela. Čik je malomarno vrgel stran, proč od baze.

♠ H.

Ni vsak brezdomec lenuh

Ko slišimo besedo brezdomec, si pred očmi narišemo svojo podobo ubogega človeka. Nekaterim se smilijo, nekateri si pred njimi zatiskajo oči. Velikokrat pa slišimo ljudi reči, da so to lenuhi, ki se jim ne da delati in da so sami krivi za svoj položaj. Vendar to ni vedno res, saj vsak brezdomec nosi svojo zgodbo in svoje vzroke za svoj položaj.

Ta članek govori o vzrokih, ki ljudi pripeljejo do brezdomstva. Današnja družba je za marsikoga v primerjavi z družbo v preteklosti dobra. Imamo višji standard kot nekoč, ljudje imamo svoje hiše, svojo družino, mladi se ločimo od naših staršev in skušamo zaživeti na svojem... Vendar je to le ena stran zgodbe sodobne družbe, saj se kot kontrast na drugi strani pojavljajo vedno večje stiske socialno ranljivih skupin ljudi, to je ljudi, ki ne morejo dobiti službe, ki živijo iz dneva v dan, ki so na tak ali kakšen drugačen način zaznamovani. Poleg teh težav pa se pojavljajo še duševne stiske, ki so lahko odraz prehitrega tempa sedanjega življenja ali pa odraz stiske, ki izhaja iz želje po preživetju.

V sodobni družbi je družbena proizvodnja bogastva sistematično povezana z družbeno proizvodnjo tveganj. Z razvojem industrijske oziroma razredne družbe se je pojavilo vprašanje, kako porazdeliti proizvedeno bogastvo neenako in obenem legitimno. To pa vsekakor vodi v **družbo tveganja**, saj lahko prav vsakega izmed nas doleti, da bo pristal med tistimi, katerim bogastvo ne bo enako razdeljeno. Zaradi tega jo lahko poimenujemo tudi **družbo neenakosti**.

V osemdesetih in devetdesetih letih so se številna mesta v najrazvitejših državah soočila z brezdomstvom in rastočo populacijo ljudi v stanovanjski stiski. Ob poslabšani ponudbi cenovno dosegljivih stanovanj je tudi naraslo število gospodinjstev v kratkotrajnih zasilnih nastanitvenih aranžmajih.

Študija v državah članicah Sveta Evrope je pokazala, da

so stanovanjskim tveganjem najbolj izpostavljene naslednje skupine: družine z nizkim dohodkom, brezposelni, ljudje, odvisni od alkohola in mamil, slabo izobraženi, enoroditeljska gospodinjstva, velike družine, etnične manjšine, zlasti Romi, ljudje s psihosocialnimi prizadetostmi, mladina, ki je ostala brez podpore staršev.

Brezdomstvo kot odziv na socialno ranljivost in kot največja oblika stanovanjskega tveganja vedno bolj narašča. Vendar sodobni brezdomci v razvitih družbah ne ustrezajo več klasični podobi klošarja, akutnega alkoholika ali tradicionalnega klateža, kar jim najpogosteje pripisujemo.

Novi brezdomci imajo drugačne značilnosti. Med njimi je vse več mladih, žensk z otroki in uporabnikov psihiatričnih ustanov. Organizacije, ki v prostoru Evropske unije delajo z brezdomci, ugotavljajo, da je brezdomstvo v večini primerov prehodno obdobje, da pogosto nastopi ob prelomnih trenutkih življenjskega cikla kot sta odhod staršev ali ločitev.

Definicij brezdomstva je več, vse pa izhajajo iz dejstva, da so brezdomci tisti, ki nimajo trajne nastanitve.

Izraz brezdomec je prevod angleškega izraza *homeless*. Slovenski jezik pozna dve izvirni besedi za pojem brezdomstva: klatež in potepuh. Močno razširjen v vsakdanjem govoru pa je tudi izraz klošar.

Brezdomci so tisti, ki bivajo in spijo na cestah, so tudi tisti, ki bivajo v barakah, prikolicah in podobnih neprimernih zgradbah, pa tudi tisti, ki imajo zelo nizek standard ter nimajo lastnih stanovanj.

Populacija brezdomcev ima nekatere značilnosti, ki jih lahko na kratko povzamemo:

- Za večino je brezdomstvo le prehodno stanje.
- Vse pogosteje brezdomstvo nastopa v najdelikatnejših trenutkih življenje - ob prehodu v odraslost in samostojnost, ob ločitvah ipd.
- Več kot polovica brezdomcev je starih od 20 do 39 let.
- Velika večina jih je bila kdaj v življenju zaposlena, pretežno na priložnostnih in nestalnih delovnih mestih.

foto BAAS

Že mogoče, da samo spim, a hkrati opravljam družbeno pomembno vlogo grešnega kozla.

- Večina ima izobrazbo, ki ne presega osnovnošolske.
- Večina jih pripada dominantni narodnostni skupini v državi.
- Prej je bila večina brezdomcev moških, v devetdesetih letih je med njimi že 40% žensk.

Velika večina moških v tej populaciji je samskih; pri moških je brezdomstvo pogosto povezano z nezmožnostjo vzpostavljanja trajnih medosebnih zvez, pri ženskah pa z umikom pred nasiljem v družini.

Stanovanjske stiske in brezdomstvo so posledica spleta okoliščin, in sicer na eni strani individualnih odločitev in značilnosti prizadetih posameznikov, na drugi pa družbenih okoliščin, ki določajo spekter njegovih opcij. Gre za prepletanje mikro ravni, ki zadeva posameznika, in makro ravni, ki zadeva družbene strukture, na katere posameznik sam ne more vplivati.

Spodaj je navedenih več dejavnikov, ki pripeljejo do stanovanjske problematike in problematike brezdomstva:

• Naraščanje števila gospodinjstev

V današnji družbi število prebivalstva narašča počasneje ali celo stagnira, število gospodinjstev pa zelo narašča. Ta sprememba pomeni večjo potrebo in večje povpraševanje po stanovanjskih enotah. Zaradi vedno večjega števila ljudi, ki ne morejo do primerne stanovanja, prihaja do patoloških stanovanjskih situacij, ki pogosto vodijo do prisilnih stanovanjskih odnosov. To pa večja obseg stanovanjske problematike.

• Nova revščina in rastoča nezaposlenost

Globalizacijski procesi in strukturne spremembe na trgu delovne sile so povzročile močno povečanje števila brezposelnih in posledično povečanega pritiska na socialna stanovanja.

Večina razvitih gospodarstev proizvaja ljudi, katerih potencialna produktivnost je tako nizka, da jih zasebno gospodarstvo ne želi zaposliti za ceno, ki bi se približala običajni življenjski ravni. Dolgotrajna brezposelnost, ki jo pogosto spremlja obup nad zaposlitvijo, in trajna odvisnost od podpore večata število revnih. Tudi to je dejavnih stanovanjske problematike, ki lahko privede do brezdomstva.

• Stanovanjska privatizacija in cenovna nedosegljivost stanovanj

Privatizacija stanovanj je prikrajšala skupine z nižjimi dohodki za dostop do javnih najemnih stanovanj po zmerni ceni. Prav tako pa so cene stanovanj pogosto previsoke za ljudi z nižjimi prihodki in nezaposlenimi, kar zopet vodi v stanovanjsko problematiko.

Kljub privatizaciji pa država do neke mere skrbi za človekove pravice do stanovanja. Ranljivo populacijo manj prepušča odvisnosti od interesov zasebnega sektorja. Z zasebnim sektorjem sodeluje in ga z vzpodbudami in sklepanjem pogodbenih partnerskih razmerij usmeri k spoštovanju postavljenih standardov. Včasih pa stanovanjskim storitvam zasebnega sektorja postavi cenovne, kakovostne in pravne standarde.

• Psihična problematika;

Razlog za brezdomstvo je lahko tudi nemoč posameznika spopasti se s težavami. Nekaterim uspe preko individualnih ali skupinskih rešitev, drugim pa ne in je lahko ena izmed posledic tudi brezdomstvo. Vendar po mojem mnenju brezdomstvo nikakor ni samo negativna posledica posameznikove problematike, ampak je lahko tudi pozitivna, in sicer takrat, ko med ostalimi brezdomci in v novem načinu življenja posameznik ponovno najde sebi enake in zaživi novo, povsem drugačno življenje.

• Brezdomstvo mladih

Vedno več mladih v zadnjem času postaja brezdomcev. Niža se starostna meja brezdomne populacije. Mladi se odločijo za ta način iz revščine ali pomanjkanja, ali pa zaradi nezmožnosti obvladovanja lastnega življenja. Največkrat gre pri mladih brezdomcih za tiste, ki zlorablajo alkohol ali droge, ki so izpadli iz sistema izobraževanja, ki živijo v institucijah, ki so jim starše ali skrbniki umrli, ki se ne razumejo s starši, brezposelni, begavci ipd.

• Problemi v družini

Družinska problematika je tudi zelo pomemben dejavnik pri tveganju brezdomstva. Pri odraslih so zakonski prepiri in ločitve pogost vzrok za odločitev življenja v brezdomstvu, pri mladih pa so prepiri v družini vzrok za nastanek krhke identitete, zato si mladostnik priredi svoje življenje tako, da to postane skladno z njegovimi notranjimi občutki, ki jih je doživljal v družini, kar pogojuje nastanek različnih oblik uličnega življenja.

• Izobrazbena struktura

Nižja stopnja izobrazbe je lahko ogrožujoč dejavnik tako med mladimi kot med starejšimi, ki lahko pripelje tudi do brezdomstva.

• Zloraba drog, cigaret in alkohola

Droga, alkohol in cigareti lahko človeka hitro pripeljejo na pot odvisnosti, katere glavni cilj je vedno znova priti do njih. A ne gre brez denarja, zato se v nekaterih primerih posameznik najprej zadolži pri prijateljih, kraje denar ali prodaja stvari, ko pa ne gre več naprej, gre na ulico in prosjači.

• Družbena nesprejetost

• Beganje od doma in iz različnih institucij

• Fatalizem - vdanost v usodo

• Priseljenost in nezmožnost priti do stanovanja

• Želja po drugačnem življenju

To je le nekaj iz možnih vzrokov, ki privedejo do stanovanjske in brezdomske problematike. Zunanje okoliščine bi lahko opisali kot "oder", pri katerem je od posameznika, njegovih sposobnosti in virov odvisno, ali bo nanj stopil ali pa se mu bo lahko s svojo ali pomočjo koga drugega izognil.

Glede na spoznanja o današnji družbi tveganj in glede na vrsto dejavnikov, ki vplivajo na nastanek brezdomstva, tako res ne moremo več reči, da so vsi brezdomci tudi lenuhi. Nekateri mogoče res, pri ostalih pa gre lahko za vrsto drugih dejavnikov, ki so jih privedli do te situacije.

¤ Darja Pekolj

In kakor pes
voha denar,
denar mu je bog,
denar mu je car,
voha denar
in mu sledi
in sam je suženj
svoje strasti

DENAR
je te
POKVAR

ČERAV
JE
SVETA
VLADAR

SREČKO KOSOVEL

Velika zadeva

»The Big Issue« (po slovensko Velika zadeva) je ime morda v Evropi najbolj znanega in razširjenega cestnega časopisa. Začel je izhajati leta 1991 v Londonu kot mesečnik. Naslednje leto je postal štirinajstdnevnik in izhajal v 50.000 izvodih. V juniju 1993 je postal tednik in se razširil še po drugih britanskih mestih (Manchester, Glasgow, Cardiff, Bristol, Birmingham), kjer so začeli izdajati lokalne sestrške časopise *The Big Issue*. V naslednjih letih so začeli izhajati še *The Big Issue* v Avstraliji, Južni Afriki in Namibiji.

Osnovna zamisel časopisa je, da brezdomcem omogoča pridobivanje dohodka na zakonit način in z lastnim delom, tako da časopis prodajajo po mestnih ulicah. Časopis je razmeroma poceni, od prodajne cene pa njegovim prodajalcem – brezdomcem – ostaja precejšen delež. Časopise izdajajo neprofitne organizacije, ki praviloma preostanek dohodka namenjajo podporam za brezdomce.

Po začetku izhajanja *The Big Issue* in njegovem takojšnjem uspehu se je začelo pravo gibanje oz. je prišlo do »eksplozije« nastajanja cestnih časopisov. Leta 1994 je nastala Mednarodna mreža cestnih časopisov (INSP), v katero je vključenih 45 časopisov iz 27 držav po svetu. Po podatkih te mreže dosegajo vsi njeni člani (to je – izdajatelji časopisov) mesečno 2 milijona prodanih izvodov. Po podatkih Severnoameriške zveze cestnih časopisov (NASNA) pa na svetu izhaja nad 100 cestnih časopisov v letni nakladi nad 38 milijonov letno prodanih izvodov.

Cestne časopise izdajajo tudi v državah, ki so sosedo Slovenije. V Avstriji obstaja pet takih časopisov, *Apropos* v Salzburgu, *Augustin* na Dunaju, *Kupfermuckn* v Linzu, *Megaphon* v Gradzu in *Zwanger* v Innsbrucku. V Milanu v Italiji izhaja *Terre Di Mezzo +Altreconomia*, v Budimpešti na Madžarskem pa *Flaszter*. Cestni časopisi izhajajo tudi

v drugih državah bivšega vzhodnega bloka. V Pragi na Češkem izhaja *Novy Prostor*, v Bratislavi na Slovaškem *Nota Bene*, v Rusiji *The Journey Home* (dostopen nam je bil le angleški prevod imena časopisa), v Odesi v Ukrajini *The Way Home* (le angleško ime), v Poznanu na Poljskem pa se pripravlja časopis *Barka*. Morda največ časopisov izhaja v Nemčiji, kjer izdajajo v Hanovru *Asphalt*, v Münchnu *BISS*, v Berlinu *Die Stutze*, v Dusseldorfu *Fiftyfifty*, v Kielu *Hempels strassenmagazin*, v Hamburgu *Hinz & Kunzt*, v Frankfurtu *Soziale Welt*, v Gottingenu *Tagessatz* ter v Stuttgartu *Trott War*. Zelo uspešni Praški *Novy Prostor* izhaja od leta 1999 in dosega tedensko prodajo v 15.000 izvodih.

Časopise pripravljajo profesionalni novinarji. Vsebina časopisov obsega večinoma socialne teme, novice, teme iz sveta zabave, kulture in umetnosti, intervjuji z znanimi osebami ter precej literarnih in/ali grafičnih izdelkov brezdomcev. Brezdomni prodajalci so deležni posebnega usposabljanja, podpišejo kodeks primerne vedenja ter večinoma prodajajo časopis na mestih, ki so jim dodeljena. Časopis *The Big Issue* prakticira tak način pritegovanja prodajalcev, da vsak lahko dobi na začetku 10 izvodov časopisa zastoj, naslednje izvide pa mora kupiti, in sicer običajno za 40-50 % maloprodajne cene. Neprodane izvide lahko prodajalci seveda vrnejo in dobijo povrnjen svoj vložek.

Finančna konstrukcija izdajanja časopisov je različna. Glavni viri sredstev so: prihodki od prodaje, prihodki od oglaševanja, dotacije (od države ali dobrodelnih fondacij), prihodki od drugega trženja povezanega s časopisom (npr. prodaja knjig, ki jih založba izdaja) ter donacije in sponzorstva. Nam geografsko najbližji časopis, ki izhaja v mestu, ki je tudi po velikosti primerljivo Ljubljani, *Megaphon* v Grazu, je pridobil v letu 2003 43 % prihodkov od prodaje časopisa, 30 % od oglaševanja ter 13 % od dotacij in donacij.

» Bojan Dekleva

foto*BAAS

Resnična življenja, resnične zgodbe, resnična bodočnost

Raziskavo z zgornjim naslovom je leta 2001 izvedel časopis *The Big Issue* med svojimi prodajalci. Ti so ljudje, ki morajo biti brezdomci oz. se nahajati v položaju, ki je za njih v tem smislu ogrožujoč. O svojem brezdomnem položaju morajo prinesiti tudi ustrezna dokazila. Populacijo raziskovanih oseb je predstavljalo cca 8-10.000 britanskih brezdomnih prodajalcev, od katerih jih je naenkrat običajno aktivnih okoli 2.000. Od teh so jih intervjuvali 150. Namena raziskave sta bila razložiti, zakaj in kako se ljudje znajdejo na cesti ter kako prodajanje časopisa vpliva na njihovo življenje.

Poglejmo si nekaj rezultatov. V vzorcu prodajalcev jih je bilo 89 % moških. 56 % je bilo samskih in še nikoli poročenih. 46 % jih je imelo vsaj enega otroka. 18 % jih je nekoč bivalo v vzgojnem zavodu, 22 % jih je povedalo, da so bili kot otroci ali mladostniki zlorabljeni, 37 % jih je že prestajalo zaporno kazen. Od slednjih jih je le 13 % reklo, da so ob odhodu iz zapora bili deležni kakega svetovanja v zvezi z bivanjem po odpustu, ostali pa so bili v tem pogledu prepuščeni sami sebi oz. začaranemu krogu brezdomstva in kriminala.

31 % jih je noč pred intervjujem spalo na cesti. 22 % jih je spalo pri prijatelju, 19 % pa v skvotu. 12 % jih je prespalo v zavetišču, le 13 % pa jih je imelo svoje stalno prebivališče. Od tistih, ki prejšnjo noč niso prespali na cesti, jih je bilo le 4% takih, ki ne bi v nekem obdobju življenja spali na cesti. Približno polovica vseh je živela v stanju negotovega prebivališča (na cesti) že več kot eno leto, medtem ko jih je bila približno četrtina na cesti manj kot tri mesece.

77 % jih je pred začetkom prodajanja časopisa redno pilo. Le ena desetina jih je beračilo. Tri četrtine jih je redno spalo na cesti. Dve petini jih je jemalo prepovedane droge, večinoma heroin. Od teh jih je približno dve tretjini reklo, da bi želeli uporabljati heroin na recept, če bi bil ta dostopen.

Približno tretjina jih je zadnjič imelo svoje stalno/urejeno prebivališče v svojih dvajsetih letih, druga tretjina v svojih tridesetih letih. Kot zelo ogrožujoč pomemben dogodek v življenju za brezdomnost se je izkazalo to, če je bila oseba kdaj v vzgojnem domu, zaporu, ali zaposlena v vojski. Približno polovica jih je prišla na cesto neposredno od doma (kar pomeni, da so v nekem trenutku »padli iz vse na nič«, brez vmesnega obdobja bivanja pri prijateljih ali v zavetiščih). Vsem, ki se jim je to zgodilo, se jim je pred njihovim 22. letom starosti. Šlo je ali za osebe, ki so bile v vzgojnih zavodih ali pa ki so zbežale od doma. Pri tistih, ki postali brezdomci kasneje v življenju, pa se je to zgodilo v povezavi s prekinitvijo pomembnega odnosa. Tipična zgodba je bila, da so bili poročeni in imeli stabilno življenje z dobro službo, potem pa se jim je po prekinitvi odnosa (s partnerico/jem) »življenjski sistem sesul« in so pristali na cesti.

Raziskava je pripeljala do »pravila treh let«, ki pravi, da je večina anketiranih brezdomcev v času do treh let po pomembnem dogodku (ločitvi oz. prekinitvi pomembnega odnosa, odhodu iz vzgojnega zavoda ali zapora, ali begu od doma) ostala brez stalnega prebivališča oz. padla v vzorec cestnega življenja z negotovim prebivališčem.

Raziskava je še pokazala, da je anketiranim brezdomcem prodajanje časopisa dvignilo samozavest in motivacijo za spremembo življenja (pa čeprav so nekateri rekli, da bi z beračenjem lahko zaslužili več kot s prodajo), da so manj pili, imeli življenje in čas bolj izpolnjena, manj pogosto spali na ulicah. Za večino je bil ekonomski motiv glavni pri prodajanju, dve tretjini pa jih je dodalo, da je najboljša stvar pri prodajanju to, da tako pridejo v stik z drugimi ljudmi.

» Bojan Dekleva

foto*Domen Kocuvan

Jurja gor al' jurja dol... prvič

Na trgu se dobro vidi, če samo tako greste sedet pa opazujete. Glejte, jaz imam zdaj dva, ki prodajata to robo, ane. Pa sem rekel enemu prodajalcu, ki mu malo pomagam, uf, tole ribiško palico bom kupil, prišparaj zame, je rekel, vzemi, boš že dal denar. Sem vzel palico, enkrat ko sem imel, sem mu dal štiri jurje in basta. Ta drugemu sem rekel, ta tranzistor mi je všeč, ga imam zdajle tukaj, pri sebi, poglej.

Kaj pa je to?

Radio.

Uau, tak majhen radio.

Ja. Jurja, ne.

To je pa poceni, kdo pa prodaja to?

Elvir ima. Jurja vreden, z baterijo.

Kaj je bila ista situacija, je rekel, ko boste imel?

Ja, Še zdaj nisem plačal, en teden ga imam.

Jaz sem glih tisto penzijo, ne penzijo, socialno dobil, pa sem mislil, pa sem prišparal dvajset jurjev, nekaj sem bil dolžan, sem izplačal, ane, sem mislil, da bom prišparal, pa sem moral dat, kao neki za stroške, pa tako naprej. Trla baba lan, ampak se nisem hotel prepirat, ane. Tako da sem brez denarja ostal, ampak sem rekel, to bi pa imel, samo jurja, prav cena je bila gor, je rekel, mi boš dal, ko boš imel. Pa pogleda, res ni imel nič drobiža, pa je rekel, jutri boš dobil nekaj drobiža, da boš imel za cigarete. Pa še pa še, zadnjič mi je kofe plačal pa tako, ane. Se z njim pogovorim, všeč mu je, ker poznam Hercegovino pa Bosno, pa je.

Predstavlja si koliščarje na Ljubljani (Brezdomstvo in heteronomno delo)

V svojem prispevku bom povezala brezdomstvo in heteronomno delo. Da bom lahko slednje opravila, bom najprej predstavila, kako strokovnjaki razlagajo heteronomno delo, in ga nato poskusila povezati s pojmom brezdomstva. Razmislek je ilustriran z izseki iz pogovora med Mojco, študentko socialne pedagogike in Boštjanom, ljubljanskim brezdomcem.

Kanduč (1993) pojasnjuje, da pomeni danes heteronomno delo zvečine plačano dejavnost, kjer prihaja do prodaje časa za doseganje nečesa zunanjega, na primer plače. Slednji (1998) prav tako omenja, da je heteronomno delo nasprotje avtonomni dejavnosti oz. avtonomnemu delu in je sinonim za ustaljene urnike, ki jih zaposleni izvajajo po osem ali več ur na dan, in sicer pretežni del svojega življenja. Zaznamuje ga hierarhični – oblastni sistem. Takšno delo je običajno organizirano tako, da omogoča učinkovit nadzor nad delovno silo. Delodajalec (zasebni ali javni) delojemalcu odreja kdaj, kje, kaj in koliko naj dela.

Delo je torej v okviru družbenega proizvodnje torej nujno heteronomno, saj so dejavnosti podrejene aparatu, kjer se morajo upoštevati norme in standardi.

V nadaljevanju bom poskusila opozoriti na najpogostejše **škodljivosti heteronomnega dela**, ki sem jih zasledila v prebrani literaturi.

Prvič, ljudem odvzame delo preveč ČASA. Kljub temu, da imamo danes izreden tehnološki razvoj, delajo ljudje polovico (ali celo več) svojega budnega časa. Za mezdnega delavca je to glavna dejavnost, od katere je odvisen. V luči vladajoče ideologije je torej nedelo nekaj, kar je nevredno, nesmiselno, nekaj, kar te izrine na družbeni rob (Kanduč, 1993).

Preličeva (2002) prav tako opozarja še na čas, ki ga porabimo, da pridemo na delo in nazaj domov ter da se psihično spočijemo od dela. Poleg tega je potrebno tukaj prišteti še čas, ki ga porabimo za razna izobraževanja in opravljanje temeljnih življenjskih funkcij (na primer prehranjevanje, spanje in posvečanje družini). Avtorica se (prav tam) sprašuje, koliko časa nam potem sploh še ostane za tiste dejavnosti, ki posameznika osebno zadovoljijo, ga izpopolnjujejo in dajejo pravo vrednost in kvaliteto življenju.

Jurja gor al' jurja dol... drugič

No, recimo, pri nas. Jaz kot klošar lahko dobim na Karitasu, tam nimam nobenih problemov, zdaj me že poznajo, gospa Vida, pa tiste, ki so na Karitasu, ja, gospod Osredkar, a boste kaj vzeli, rabite kaj? Zadnjič sem jim prinesel rože, recimo, ne, tamle je bilo jurja, kaj, jurja pa ni nič. Pa sem dal jurja, pa sem tisti šopek vzela. In se jim še ni zgodilo, ane. Potem, tistim, ane, socialnim delavcem na Poljancu, sem tam, ko mi on hrano deli, katerikoli od socialnih, ali pa Lado, ali Boris, šef, ne, jaz se ne počutim ponižanega. Čeprav včasih dobim skoraj, skoraj pomije. Še vedno se počutim človeka. Ker mi da krožnik, mi ne fukne, tuki maš, pa žri. In dobim takole, recimo, od moje stare stalne stranke, jaz sem tukaj ribe včasih prodajal, tamle, sem ribe prodajal, dve leti pa pol, pa srečam tako, kakšno staro stranko, pa mi kakšno buteljko stisne v roke. Jaz ne pijem, kaj čem z njo, fuknem v Ljubljano; zakaj? Ne! Sem jo odnesel v socialno, sem rekel, to je pa od mene, saj je nisem kupil, saj sem jo dobil; pa ukradel je tudi nisem. Sam zakaj pa to? Zato, ker ste z mano v redu. Pravi, to se pa še ni zgodil. Sem rekel, zdaj se je.

Potem, recimo, ta zlatarna, na Čopovi gor. Sem enkrat prišel, tukaj sem imel uhan. Mi ga je sin dal za 50 let. In, aaa, jurja je jurja. Sem šel prodat uhan. Mi je ta lastnica rekla, veste kaj, gospod, to imate vi za spomin. Glejte, jaz vam bom dala jurja, pa ko boste imeli, boste vrnil. Ta prvega jurja, ko sem imel, ko sem dobil socialno, sem šel tamle v cvetličarno, pri Rotovžu, sem kupil eno orhidejo, vizitko, zavil jurja v vizitko, napisal, v vizitko napisal, zaupanje je lepa, a redka lastnost, hvala, Simon. In jaz tisto lepo zavijem, jurja notri dam, celofan, pa orhideja pa celofan, čez pa mašnica pa tako naprej in nesem gor. In ženska me pogleda, joj, jaz sem pa vas videla v Oni, ja, sej na oni sem pa marsikdaj bil. Pa, ne, ne, ne, v časopisu. Ja, v časopisu. Sem rekel, glejte gospa, to sem vam prinesel, pa hvala. Je začela jokati. In tisto je bilo meni, za mene, tisto je bilo plačilo, meni je pomagala, ne jaz njej, meni je pomagala, pa je še taka duša, da je potrpežljiva tisti mesec, saj sem šel vsak dan gor pa dol po ulici. Tako da sem šel še enkrat isti dan v cvetličarno, sem kupil tegelc, eno lepo, kaj se že reče, božično zvezdo, pa sem še tisto nesel, ha, ha ha. Pa je bilo tisto, recimo, tri, štiri jurje, ane.

B: Jaz, moja logika... Pustimo. Moja logika je itak pač taka, kot je. Veš, se pač nikoli ni vklapljala v to okolje in to je pač... Ne v to okolje tukaj, ampak na splošno. Vsem se neki muči, vsi so nekaj živčni.

M: Saj to je to. Problem današnje družbe.

B: V glavnem pa sami materialisti, a veš. Kolikor se tebi zdaj muči, da boš ta intervju oziroma da pač narediš, pardon, oprusti, pač nalogo.

M: Človek si mora kaj vzeti.

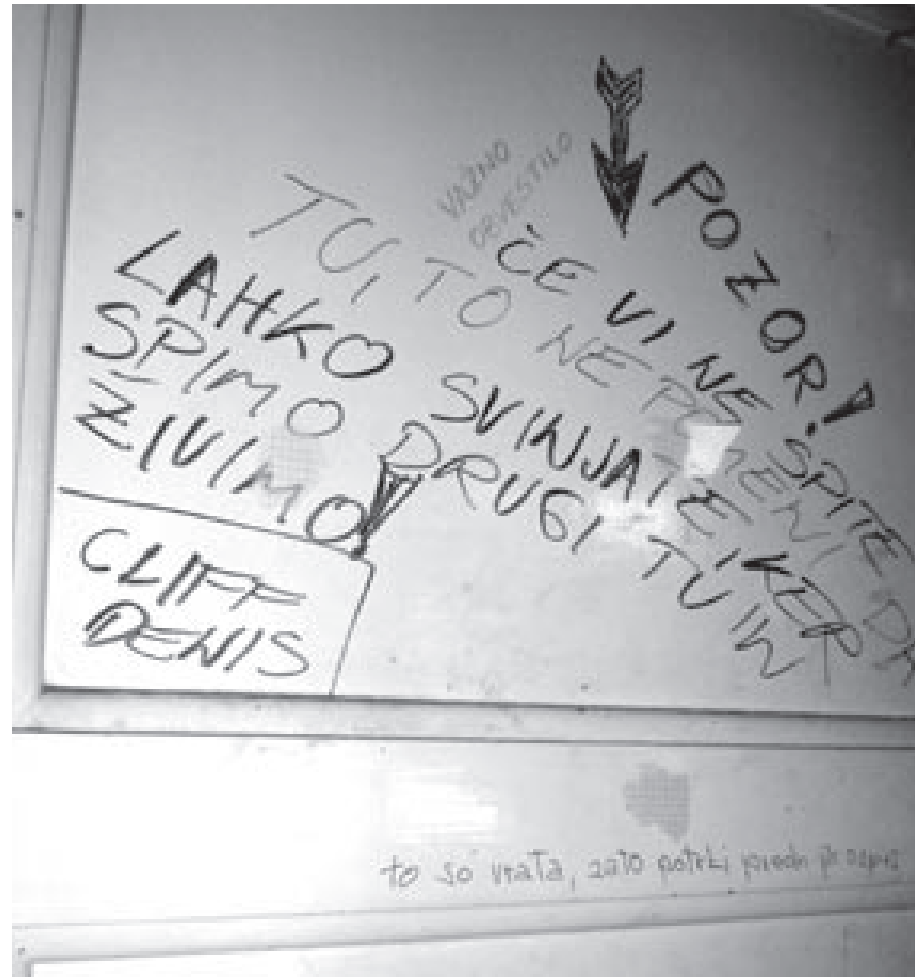
B: Ne kaj vzeti. Problem je samo v tem, da razmišljaš, kaj boš imela od tega v končni fazi. Pa spomni se na tisto, na koliščarje, ko so se s koli topli... Se pravi, ti se zdaj učiš zaradi tega, da boš garala po enajst mesev za ne vem, neko plačo, v redu, tudi če bo milijon tolarjev.

M: (smeh) Dvomim.

B: Ampak recimo, saj privoščim ti tudi deset, če sama tako hočeš, ampak v vsakem primeru boš delala enajst mesev, zato da boš potem en mesec v življenju frej. So, what a fuck is my life? Cisto simpl, kje je pol moje življenje?

Heteronomno delo prav tako pomembno vpliva na naše **zdravje**. Black (1987, po Prelič, prav tam) meni, da statistike »ne pokažejo«, da delo skrajšuje življenje mnogim ljudem, Kanduč (1993) pa navaja, da prihaja zaradi dela do mnogih poklicnih bolezni, nesreč ter poškodb pri delu, izčrpanosti, zaskrbljenosti, prebavnih motenj, psihosomatskih motenj in duševnih tegob.

Delo pa pomembno prispeva tudi k **odtujenosti**. Čeprav ljudje v industrijskih deželah še nikoli niso imeli več materialnih stvari in udobja, pa vendar lahko slišimo tožiti, kako nikoli nimajo časa, kako jih preganja in razjeda nemir, praznina, občutek nesmisla,... Slednje nas sili k razmišljanju, katere potrebe sploh zadovoljujejo industrijske družbe. Ekonomija lahko zadovolji le osnovne človekove potrebe, ne zadovoljuje pa drugih potreb človeka kot so naklonjenost, samospoštovanje in samouresničitev. Nezadovoljenost teh potreb vodi do pojavljanja negotovosti, nestabilnosti, krize identitete, zmedenosti, občutkov nemoči, nezadovoljstva in tako dalje. Danes kažejo na to, da delo ni tako, kot ga želijo nekateri prikazati, predvsem številke o zgodnji invalidnosti, poklicnih boleznih, nesrečah pri delu in ljudje, ki odhajajo prezgodaj v pokoj (Požarnik, 1984, po Prelič 2002).

foto* Domen Kocuvan

Nekateri tolažijo, da bodo ljudje odtujenost v delu odpravili s samorealizacijo v prostem času, vendar je to samo iluzija, saj se bomo ljudje težko privadili na dejstvo, da ni pomembna samo plača, temveč tudi zadovoljstvo s tistim, kar počnemo (prav tam).

B: Nobenih načrtov. Zakaj bi se pa obremenjeval s stvarmi, ki so nepomembne? Imam namen, pač, živeti še imam namen, ampak čeprav kaj hude volje nimam, ane, ampak ne zaradi sebe, nasplošno. Zaradi takih zunaj. Zaradi takih, kot si ti in vsi ostali za to betonsko steno, pa ne ti osebno, da ne boš narobe razumela. Generalno gledano. Devetindevetdeset procentov prebivalstva - all about the money, a veš. Vse je samo okoli denarja.

M: Ja, človek vidi, da se vse okoli denarja vrti in potem te mine do vsega...

B: Ja, to itak, samo a veš, ni fora samo v tem, fora je v tem, ker je v bistvu vedno, ne samo pri nas, ampak celotna zemeljska kugla, v bistvu, če tako pogledaš, ane, v bistvu se vse okoli denarja vrti, ane. Kdo pa gleda v bistvu kaj na to, kako se človek počuti pa tako naprej? Če gledaš Japonce, oni sploh nimajo dopustov, oni delajo dvanajst ur na dan, sobote, nedelje, praznikov nimajo, boli njih! Kaj ima pa od tega? Kaj ima od življenja? Enkrat na dve leti, ne vem, more it, ne vem, ima menda bolniško, pa še plačat si mora bolniško, zato da bo lahko šel za en teden na dopust, al kaj. V povprečju gledano... Sej sem delu dovolj dolg, sam to ni, ne. V Jugi, v Jugoslaviji, je bilo dost v redu, a veš.

M: Je bilo boljše kot je zdaj?

B: Ja. Kaj, bolj socialna država je bila, ane. Bolj socialno je bilo vse skupaj, malo manj kapitalistično je bilo vse skupaj usmerjeno, a veš, pa saj smo šli, kaj jaz vem, za dvaindvajset dni na dopust pa trindvajset dni na morje, a veš, pa take

varianter. Je šlo, ne. Pa smučat pozimi v Italijo, ni problema, ne.

M: Dobro življenje?

B: Dobro življenje, še vedno, ane. Kljub temu, da si recimo, ne vem, več kot en mesec, recimo, dobro, greš tja pa tja pa tja, v redu, ni bilo tisto dobro življenje, a veš. Še zmeraj imaš obveznosti, še zmeraj imaš tisto, a veš, ko te pač priganja vsak dan, tisto, ne vem. Glih danes zjutraj sem jih gledal tamle, ven iz bifeja, kako se da še tolikim ljudem vsako jutro ob šestih tamle z avtom v vrsti čakati, ne vem, če že gre, pa pojdi vsaj z biciklom, ne vem. Ne, tam v vrsti čakati pa pipipipipi pa te še tisto nervira pa čakaj, pa saj ima da se ti strga, mislim, ja oprosti, tako je.

Kako pa lahko pojem brezdomstva povežem z vsem omenjenim?

Sama menim, da je v naši kulturi kar nekaj stereotipov o samih brezdomcih, med drugim se namreč govori, da so »klošarji« leni, da ne delajo, da samo prosjačijo,... V literaturi sem tudi zasledila definicijo »...če rezerviramo pojem klošarstva za tisti del revežev, ki so brez vsakršnih sredstev za preživljanje, brez prebivališča ter zaposlitve in brez trajno izraženega interesa, da bi si to pridobili« (Dragoš, 1993, str. 153). Vendar sem sama

opravila intervju z brezdomcem, ki že celo življenje dela. Poleg tega pa sem prisostvovala še dvema intervjujema, ki sta ga opravili sošolki, in tudi njuna sogovornika sta dejala, da občasno delata. Najverjetneje se najde tudi nekaj takih, ki sploh ne delajo, vendar tega ne moremo posploševati na vse brezdomce. Vprašanje pa je seveda, zakaj delajo nekateri brezdomci samo občasno. Zakaj pa ne delajo vsak delovni dan, kot vsi mi ostali »normalni« ljudje? Kaj pa če so prav brezdomci tisti, ki so se začeli zavedati vpliva heteronomnega dela na ljudi in so se odločili, da se mu bodo nekako uprli? Takih vprašanj si navadno ostali ljudje ne postavljamo, saj velja v naši kulturi, da je delo ena izmed najvišjih vrednot, brezdomci pa veljajo za »nenormalne« ljudi. Kaj pa če smo mi »nenormalni«, ker mnogi izmed nas delajo v službah, ki jim ne zadovoljujejo mnogih pomembnih potreb? Seveda obstajajo tudi izjeme in prav te izjeme bi nam morale biti za zgled. Vendar na žalost danes ni samo od vsake osebe odvisno, če bo pri svojem delu avtonomna, inovativna, ustvarjalna, pač pa je to odvisno od vsake službe (organizacije) posebej oziroma so tudi same odvisne od ekonomskega sistema države.

M: Kaj bi mi povedal, kako izgleda tvoj dan? En običajen dan?

B: To je pa blizu tiste fore ne, ko marsikateri od recimo teh kvazi normalnih ljudi ne razume, ne. Normalen dan v bistvu ne obstaja.

M: Mislim normalen, pač tako, kako izgleda tvoj dan.

B: Ne saj to je tisto. Že vprašanje je napačno.

M: Ja?

B: Ker fora je v tem, pogledaj, normalen dan je recimo, tako ko je za tebe normalen dan ali pa recimo nekako za povprečnega človeka, da gre pač v službo a ne, ... oprosti, ker krompir režem, ... vsak dan, ne, pri meni to ne obstaja, a veš. In že

tako kar ene par let, ne.

M: No saj, to sprašujem...

B: Ker drugače je, poglej, če pogledaš, recimo, samo eno primerjavo, pa ne bom potem nič več rekel. Predstavljam si koliščarje na Ljubljani, ne.

M: Mhm.

B: Oni so enajst mesecev bili na dopustu, en mesec so pa delali, ane. Skratka en mesec so bili v naravi, zakaj so en mesec delali, pač, v redu, v enem letu so pač morali enega, recimo, mamuta dol udarit ali pa nekaj, pač da so imeli za jest ne, ostalo so se pa nekako zabavali. Dobro, pač obrnilo se je, itd. itd., zaradi civilizacije kvazi, ane, ampak generalno gledano pa v tistih njegovih, njihovih, recimo povprečnih sedemintrideset letih življenja je bilo bolj bogatih kakor naših ne vem, kolk. Oni, ko so se s koli topli, ne, pa ko niso nič imeli, pa so en mesec delali v enem letu, ne, mi pa recimo delamo najmanj enajst mesecev samo zaradi tega, da si en mesec na dopustu.

M: Ja, to je pa res.

B: Potem se pa vprašaj, kaj imaš od življenja in... Vidiš, da prav kaj dosti nimaš, ne. Sploh si moreš nekako, ne vem, razporediti življenje, problem je edino v tem, ko je treba včasih rigorozno zasekat, ne, razporedit življenje tako, da ti ni vsak dan enak. Ne ravno vsak dan, ampak, a veš, da imaš malo tako, razporejeno. Se pravi, kako pa to, uno, pa tretje. Ne vem, meni, recimo, dobro, danes bi bilo dobro, če bi šel delat, ane, pa bi lahko tam štirideset jurjev pokasiral, ampak dobro nisem šel, ker se mi enostavno ni dalo.

Sama mislim, da je prav, da ljudje delamo, saj na ta način omogočamo, da se ekonomsko kolesje premika. Vendar ali je prav, da ne naredimo ničesar, da bi se o heteronomnosti dela in morebitnih alternativah le-tega razmišljalo? V nadaljevanju navajam Gorza, ki ponuja tri cilje, kako bi lahko od tega prišlo. Obrazložiti moram, da ukinitve heteronomnega dela ne pomeni ukinitve DELA, pomeni pa na primer skrajšanje delovnega časa. Na ta način bi lahko omogočili ljudem, da preživijo več časa z družino ali prijatelji, da uživajo v prostočasnih dejavnostih, ki jih bogatijo in tako naprej.

Kako bi torej lahko dosegli odpravo heteronomnega dela? Gorz (1999, po Prelič, prav tam) predlaga tri cilje, ki jih je potrebno doseči, in sicer:

- ♦ **Zagotoviti primerno plačilo za vse**, kar je prvi predpogoj za družbo, ki temelji na multiaktivnostih. Plačilo mora biti zadosti veliko, kajti kot tako lahko prepreči, da bi se prejemniki sililo v sprejetje kateregakoli dela, hkrati pa jim to plačilo omogoča zavrnitev dela v nehumanih pogojih. Tega ne smemo razumeti kot socialno podporo, ampak kot nekaj, kar omogoča kontrolo nad lastnim življenjem in razvoj neprofitnih aktivnosti, ki so pomembne za kvalitetno življenje.
- ♦ **Organizirati delo tako, da bodo imeli posamezniki in kolektivi kontrolo nad časom.** To pomeni skrajšati delovni čas kolikor je mogoče v prid našim osebnim aktivnostim, ki nas izpopolnjujejo.
- ♦ **Spodbujati nove oblike družbene ureditve, preko katerih se bodo oblikovale nove socialne vezi in povezave, neodvisne od ekonomije.** Rifkin (po Prelič, 2002) na primer trdi, da bosta delo in plačana zaposlitev zaradi vse večjih tehnoloških sprememb postala kmalu nepotrebna in da bo posledično potrebno poiskati druge rešitve in načine, kako ljudem zagotoviti socialno varnost, ki naj bi jo trenutno zagotavljala plačana zaposlitev. Zaradi tega je predlagal razširjanje in uveljavljanje prostovoljnega sektorja, ki naj bi imel poleg ekonomske

funkcije tudi pomembno socialno funkcijo. Podobna je tudi Beckova (1987, po prav tam) ideja »civilnega dela«, ki naj bi bilo prostovoljno, samoorganizirano ter podjetno in v korist skupnosti. Sponzorirano naj bi bilo družbeno s »civilnim denarjem« ter priznано kot alternativni vir dejavnosti in identitete. Beck (prav tam) pravi, da je zaradi vse več negotovih in neformalnih, diskontinuiranih oblik zaposlovanja potrebno najti alternativo varnosti, zato ponudi vizijo kombinacije različnih oblik dela, in sicer: skrajšanega delovnega časa v sferi plačanega dela, civilnega dela in porazdelitve družinskih obveznosti med moškimi in ženskami.

S tem prispevkom sem želela spodbuditi ljudi, da začnejo razmišljati o heteronomnem delu in brezdomstvu. Pomembno se mi zdi namreč, da ljudje o tem razmišljamo, saj bo samo na ta način mogoče narediti boljši jutri za vse nas.

M: Kaj pa bi bilo potem po tvojem dobro življenje?

B: Dobro življenje?

M: Ja.

B: Nazaj na Barje.

M: (smeh)

B: Ja, če mene vprašaš, nazaj na Barje, vsakemu en nož v roke, pol pa kdor si bo večjo gorjačo naredil, vsakemu daš nož, da si lahko naredi pač kar si hoče iz lesa naredit, potem pa dajmo! Kdor ima večjo gorjačo... In točno tako je. Saj generalno, če gledaš, je sedaj situacija samo majčkeno drugačna, sedaj kolikor se pač civilizirano bojujemo, a veš. Sedaj ni več s količki, ne, ampak je majčkeno drugače, ampak končni efekt je pa podoben, a veš. Oziroma enak. S tem da, prej so se morali, prej je bilo več selekcije zaradi tega, ko se je hitreje to skenslalo, zdaj pa, zdaj pa na vsake toliko časa je nekaj časa mir, kjerkoli pač, ne, pa potem majčkeno bolj useka, ane. Ampak na bolj brutalen način, mogoče, na bolj tak, kot je tudi človeški način. Dobro, ajde, predstavljam si, ne vem, ti imaš takle krepelce (pokaže kladivo za meso) pa jaz imam en takle krepelce. Potem se pa dajva, kaj?

M: (smeh)

B: Kaj, pač, tukajle stojiva nasproti drug drugega. Pk, pk, kateri bo prej dol padel. A je simpl? Pa humano je. Točno tako je, a veš, čisto simpl varianta.

LITERATURA:

- ♦ Dragoš, S. (1993). Vprašanje klošarjev. *Socialna Slovenija*, 32 (št. 5-6), str. 153- 161.
- ♦ Kanduč, Z. (1993). Delo osvobaja domače živali. *Razgledi*, 42 (št.3), str. 18-19.
- ♦ Kanduč, Z. (1998). Vrednotenje dela: (Heteronomno) delo: po nepotrebnem precenjena vrednota. 2000, 24, (št. 108-110), str. 173-190.
- ♦ Prelič, D. (2002). *Heteronomno delo*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

✎ Tea Cupin, avtorica intervjuja Mojca Gradič

Rebus

Ljudje na dobrih kmetijah

Ti položijo dušo, duha in dobroto še celo v jedi, ki jih pripravljajo, in privoščijo vsakemu, da živi. In vse to počnejo tako, da se človek počuti odrešenega in zamaknjenega, in tako, da te zaščemi pri srcu od sreče, da si znova odrešen, znova pridobljen za človeka.

In ko se človek ponudi za delo, kakor človek tako ali tako vselej napravi, kadar pride pred takle nebeški prag v peklu, potem mu rečejo:

»Ja, z veseljem, če se vam hoče. Vendar vas nič ne silimo. Prav nobenih pogojev. Tukaj jemljemo vse, kakor pač je. In o čemer nič ne vemo ali česar ne poznamo, kako je s kakšno rečjo, tistega se kljub temu ne bojimo. Na tem posestvu nam še malo ne pride na misel, da bi nas bilo strah ali da bi bili kaj posebnega. Radi imamo rože in žabe. Radi imamo misli in sanje, ljudi in knjige, dež in sonce, ja, vse mogoče, razumete, vse mogoče lepe reči.«

In seveda je človek rad delal pri njih, če je bilo treba. Še sreča, če je smel. Saj so šele ti sproščeni, ljubeznivi ljudje znali dati besedi *delo* barvo in pomen, zven in okus.

Delo so imeli za nekakšno majčkeno ironično ukvarjanje z nekaterimi stvarnimi stanji, ki jih predpisuje zakon težnosti, trenja, potreba, da moraš jesti, in podobno. In ne za prekleto, hinavsko, nečastno početje.

Namesto tega so govorili nekako takole: »Pozimi je mrz. Vendar smo ugotovili, da je treba samo kuriti z drvni ali s kakšno drugo kurjavo, pa ni več tako mrzlo. Zato sekamo les.«

In upali so mu dati sekiro v roke. In mu pokazati, kje stoji še druga sekira, če bi rajši delal s tisto.

In z veseljem je sekal pri njih. Ne, ne samo pri njih in zanje, temveč tudi zase in za ves svet. Sekal je samo zato, ker je les dober za drva in ker ta dajejo ogenj, ki nas brani pred mrazom.

Ja, to je najčudovitejši les, da ga človek z veseljem seka. Drva sreče za srečo v drvarnici sreče. Dišalo je po drveh. Sočno kiselkasto po trepetliki, kakor po orehih in po soku brezovega lesa, prepojeno s strženom in smolo iglastega drevja in s terpentinovim oljem borovja. In z veseljem človek jemlje v roke žaganje, kakor da gre za nastrgan hren.

Zmerljivci si ne bi tega nikoli upali tako napraviti. Taki ne bi nikoli tvegali, da bi mu izročili sekiro. Ti potepuhe samo zmerjajo, zakaj ne gredo sekati drv.

Ampak če si rekel: Pokažite mi poseko, pa bom napravljajl drva, so mu rekli samo:

»Ne, sekire ne damo v roke komur si že bodi. Toliko čudnega se sliši in človek ne pozna ljudi. S sekirami se je zgodilo že toliko vsega mogočega.«

»Ljudje lahko ostanejo tam, kjer so, in sekajo les tam in nas pustijo pri miru.«

»To že, pa saj ste mi vendar ravnokar še sami rekli, da bi vam lahko vsaj še drv nasekal, preden odidem.«

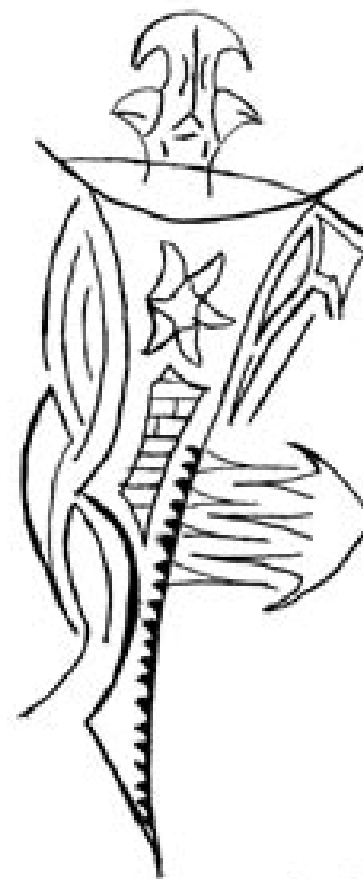
»Hja ja, hja, mogoče sem res rekel kaj takega. Vendar ni bilo tako dobesedno mišljeno. Ni se vam treba tako poditi naokoli. Nikomur se ni treba poditi. Človek naj lepo v miru živi in pošteno dela.«

»In naj tudi nikar ne hodi na morje, ne res? Tako mislite?«

»Ne, tudi zastran tega ni take sile. In kolikor je vendarle treba, tam že kapitan pazi nanje.«

✎ Harry Martinson

Odlomek iz knjige *V Indijo Koromandijo*, CZ 1975.

Dr. Fortunar

X-OSEBA, imenovana FOTR

Neumen, pravi je degen, materialist zafukan en. Teži mi vedno kar se da, živeti z njim se sploh ne da.

Goveja muska mu je všeč in strog je vedno, čist preveč. Se hvali s kešem, ki ga ma a men ga skoraj nič ne da.

Zdaj ko sem polnoletna že in zase odgovarjam že, življenje malce boljše je a vedno prasec bo za me.

Življenje mi spremenu je, otroštvo odfrčalo je, modrice pa ostale so, grenkoba, žalost, prav tako.

✎ Bla ☼

To je prva, poskusna številka revije Kralji ulice. Ne vemo še, ali bo izšla tudi naslednja in če bo, kdo jo bo izdajal in kako. Zato morda potrebujemo tudi tebe. Morda te sodelovanje pri reviji zanima, pa v kolofonu objavljamo elektronski naslov uredništva, na katerega lahko svoje predloge ali zanimanja sporočiš.

Na isti naslov nam lahko sporočite tudi svojo morebitno pripravljenost, da bi brezdomcem, ki si želijo najti poceni sobo, stanovanje ali pa zaslužiti pošten zaslužek za pošteno delo, kaj od naštetega ponudili. Potrudili se bomo, da pravemu brezdomcu/brezdomki posredujemo vašo ponudbo.

Moja zgodnja srečanja z brezdomstvom

Tole bo premišljevanje ali – točneje – spominjanje na dogodke iz mojih mlajših dni, ki bi jih lahko – neposredno ali pa samo posredno – navezal na pojem brezdomstva. Vsaka beseda, ki se je človek nauči, je uokvirjena v neki izkušnji, ki je hkrati osebna izkušnja tega človeka; sicer bi naučena beseda bila prazna, brez vsakega pomena. Brezdomstvo je ena od besed, ki jih pozna velika večina ljudi, in vsakdo ima svojo lastno izkušnjo z brezdomstvom, tudi če sam nikoli ni bil v vlogi brezdomca. Ta moj kratek uvod ima namen prepričati bralca teh vrstic, kako ni nobena izkušnja brezdomstva edina prava in izvrina. Res je, da so izkušnje nekaterih oseb trše in bolj neposredne, morda celo usodne, izkustva drugih pa milejša in bolj površna. Vsa pa so po svoje zanimiva in vredna trenutka naše pozornosti.

* * *

Ko si otrok ali mladostnik, si zelo odvisen od starejših. K tej odvisnosti sodi tudi dejstvo, da prebivaš v stanovanju, katerega lastnik nisi ti, ampak nekdo drug, največkrat tvoji starši ali skrbniki. Kljub temu večina otrok takšen kraj imenuje »moj dom«. Otroci razumejo lastništvo drugače kot odrasli. To pomeni, da »biti moj« zanje ne pomeni isto kot »biti moja lastnina«. Iz otroštva mi je ostal neprijazen spomin na poudarjanje takšnega lastniškega vidika doma. Moja mati me je večkrat poskušala disciplinirati z besedami: »Ali me boš ubogal, ali pa lahko greš od hiše!« Takšno govorjenje me je žalilo. Dom mi je pomenil preveliko vrednoto, da bi ga kdorkoli, celo moja lastna mati, smel uporabiti kot pripomoček za krotenje težavnih otrok. Danes včasih obžalujem, ker v tistih trenutkih nisem bil dovolj pogumen in zvit, da bi zares zapustil dom in se za nekaj dni kam potuhnil. Moje izginotje bi nedvomno sprožilo velik preplah in morda bi se našla odrasla oseba, ki bi prepoznala v tem dejanju izraz otroške stiske in bi ustrezno ukrepala. Mati je včasih dejala tudi naslednje: »To je moja družina, ki sem jo ustvarila jaz (skupaj z možem), zato bo v njej po moje, ko pa boš imel svojo družino, boš ti smel zahtevati, da je po tvoje!« Takšno mišljenje se mi je že kot otroku globoko upiralo. Seveda sem imel mehko posteljo v ogrevani sobi in streho nad seboj, ki ni zamakala, in v hladilniku me je vedno čakala okusna hrana, skozi okna ni mrzlo pihalo in sploh je bilo vse v skladu z merili povprečnega meščanskega udobja. Vedel sem – rekli so mi, da prebivam v urejeni družini. Da nimajo vsi takšne sreče, so še pristavili. Imeli so prav. V našem domu nista kraljevala alkohol in fizično nasilje. In vendar se je moja predstava o domu bolj opirala na okusno opremljeno stanovanje v prijetni soseski, kot pa na žive osebe, s katerimi sem dolga leta delil sobe in ostale prostore. Počutil sem se, kot da sem na dolgem potovanju od doma, ki ni moj, v katerem sem se znašel po čudnem naključju in me v njem nekako trpijo, proti domu, ki bo samo moj, ki si ga bom sam ustvaril in ga upravljal po svoji volji ter ga napolnil z bitji in stvarmi, ki mi bodo morali biti pokorni, drugače si bodo prislužili izgon iz tega »raja«.

Bil bi krivičen, če ne bi omenil neke svetle točke v tem lastniškem konceptu doma. V stanovanju se je nahajal prostor, ki je bil nekaj posebnega. Obenem je bil to tudi najmanjši prostor v stanovanju – WC ali stranišče. Vanj je

Dva klošarja, Jure in Bogdan, sedita v parku na kopici in sanjarita:

Jure Bogdanu: 'Ti, kaj bi naredil z denarjem, če bi zadel na loteriji glavni dobiček?'

Bogdan po krajšem premisleku: 'Ej ... vse klopce po Ljubljani bi dal oblazinit!'

že po definiciji smel vsak le sam in samo v ta prostor si se mogel zakleniti za toliko časa, kolikor si sam preudaril, da je potrebno. Moral si samo prvi priti tja in prostor zasesti. Na stranišču sem se počutil močan, neodvisen, svoboden. Tam sem lahko bral knjige in revije ali se kako drugače kratkočasil. Skozi zidove so pogosto vdirali proseči glasovi: »Si že gotov? Boš kmalu?« Seveda sem na takšna vprašanja odgovarjal pritrdilno. A le redko se mi je mudilo iz tistega prijetnega, slabotno osvetljenega prostora, ki je imel svojevrsten odmev.

Rad bi opisal še eno, bolj komično prigodo iz mojega otroštva. Ko sem dopolnil določeno starost, sta moja starša pričela med seboj govoriti, da bi me bilo dobro dati v Pionirski dom. Tedaj še nisem vedel, da je to ustanova, ki izvaja najrazličnejše dejavnosti, namenjene otrokom in mladini, kot je na primer učenje tujih jezikov pa različni umetniški tečaji in še marsikaj. Mislil sem, da otroci v tistem domu živijo, starši pa v najboljšem primeru hodijo k njim na obiske. Zato sem se omenjanja Pionirskega doma bal, čeprav tega nikoli niso izrekli kot grožnjo. Pozneje, ko se je ta »grožnja« tudi uresničila, sem spoznal, da sploh ni tako hudo, temveč prav prijetno. Vpisali so me v tečaj slikarstva in grafike in tam sem dobil veliko spodbud za ustvarjalnost. Še vedno hranim nekatere moje takratne stvaritve, predvsem grafike. V Pionirskem domu sem prebil samo nekaj ur tedensko skupaj z drugimi »perspektivnimi« otroki in prijaznimi mentorji. Nihče me ni silil, da se tja preselim ali celo samo prespim v tisti ogromni, labirintu podobni zgradbi, kjer sem občudoval marmorne stopnice in debele stebre ter velike bronaste kipe ležečih žensk. Te so bile edine, ki so tam dejansko stanovale...

* * *

Spominjam se tudi Cigank, ki jim je moja mati dajala hrano, obleke in drobiž. Nekatere so bile prav mlade, komaj leto ali dve starejše od mene, desetletnika. Seveda mimo mene niso šle neopaženo. Nisem jim nagajal, pa tudi ogovarjal jih nisem. Poslušal sem, ko so se pogovarjale z mojo materjo, včasih pa so kakšno besedo namenile tudi meni. Bile so nenavadno oblečene, v neobičajne barvne kombinacije. Poleti, ko so pri nas dozorele češnje, je prišla mlada Ciganka, katere ime se še spominjam, oblečena samo v svetlo modre kopalke in obuta v sandale. Zahotelo se ji je češenj, vendar je prosila mene, če ji nabere m sočnih sadežev. Kar naravnost je izjavila, da ima menstruacijo in da zato ne sme plezati po drevju. Takšno neposredno obnašanje pri nas ni bilo v navadi in je zame pomenilo prijetno popestritev. Mlada, napol gola Ciganka, lačna češenj, ki je že čisto prava ženska! Njena družina je stanovala samo nekaj kilometrov od mojega doma, na obrobju mesta. Hiša je bila velika, v kmečkem stilu, z večjim številom majhnih oken, visokim ostrešjem, za hišo se je razprostiral travnik in obdajalo jo je nekaj sadnih dreves, ki najbrž niso več rodila. Hiši se je dalo brez težav približati, saj je mejila na cesto. Toda te hiše že dolgo ni več. Cigani so se odselili. Danes premišlujem, kako je to zanimivo: ljudje, ki prebivajo v šotorih, pri selitvi šotore podrejo in jih vzamejo s seboj, da jih postavijo drugje in jih ponovno naselijo. Običajno ljudje, kadar se selijo, zapustijo hišo ne da bi jo porušili in se naselijo v drugi. Cigani pa ob selitvi hišo podrejo, ne da bi jo vzeli s seboj. Torej ne ravnajo niti tako kot drugi prebivalci hiš, niti kot v šotorih živeči nomadi. Če sem nekoliko natančnejši: hišo jim podrejo drugi ljudje...

* * *

Kot otrok sem počitnice dostikrat preživljal na deželi. Otroci smo sklenili, da bomo naredili lastno hišico na drevesu. Nek daljni sorodnik nam je dovolil, da jo postavimo v njegovem gozdu, čeprav še danes nisem gotov, če smo jo dejansko postavili na njegovem, ali pa smo lokacijo zgrešili. Material smo vzeli od neke stare barake nedaleč od treh smrek,

sredi katerih je zrasla naša prelepa hišica. Bila je nekaj metrov nad tlemi, imela je vrata in zastekljeno okno, znotraj pa celo polico, kamor smo polagali zabavnike. Do vrat si se vzel po lestvi. Ob hišici je zrasla še nekaj metrov višja opazovalnica. Bili smo zelo ponosni na svoje delo. Vendar naši hišici ni bila usojena dolgotrajna sreča. Najprej je nekdo razbil okensko steklo. Udarec je bil zelo močan, saj so se stekleni drobci razleteli daleč naokrog. Potem so gozdarji nad gozdna tla dvignjeno dno hišice popisali z rdečim sprejem. Napisali so, da je naše početje prepovedani in kaznivo in da moramo našo stvaritev takoj odstraniti. Jaz sem bil proti odstranitvi hišice in se nisem bal groženj, saj nam niso mogli dokazati, da smo jo postavili ravno mi. Lahko bi bili otroci iz druge vasi... Ampak dva moja mlajša kolega sta se gozdarjev zbala in sta v moji odsotnosti razdrla naše zavetje. Na tleh je ostal kup lesenih desk, stiropora in bitumenske kritine, na smrekovih deblih pa luknje od žebeljev, ki jih je počasi celila dišeča drevesna smola. Po tistem nismo več gradili hišic na drevju. Morala bo priti nova generacija otrok, gnanih od podobne zamisli kot smo bili mi. Upam, da bodo imeli več sreče z novo generacijo gozdarjev...

* * *

Na študentskem servisu sem dobil delo za nekaj ur. Rekli so, da gre za selitev. In tako se nas je nekaj študentov zjutraj odpravilo proti večnadstropni hiši na bregu Ljubljane, v starem centru mesta. Počasi sem pričel razumevati prizore, ki so se mi odvijali pred očmi. Ni šlo za navadno selitev, ampak za deložacijo. Poleg nas, nosačev, so bili zraven še policaji, sodnica in še nekaj oseb. Starega krojača in njegovo ženo, po imenu in priimku sodeč iz južnejših predelov naše bivše domovine Jugoslavije, smo proti njuni volji izselili. Ker pregovarjanje ni zaleгло, je nek moški z električnim vrtnalnikom prevrtal ključavnico in kmalu zatem so številne roke pričele mrzlično prazniti police, polniti zaboje in škatle, odnašati pohištvo...kot bi mi vsi imeli slabo vest in bi samo želeli, da je vsega čimprej konec. Danes me je kar malo sram, da sem sodeloval, v dobro pa si štejem to, da sem krojača pogosto spraševal, kam naj kakšno stvar dam. S tem sem mu pomagal ohraniti nekaj občutka oblasti na okupiranem ozemlju. Policaji so se med praznjenjem prostorov kratkočasili s pregledovanjem ovitkov video kaset, tudi takšnih, ki jih bolj moralni ljudje prepovedujejo še ne polnoletnim osebam...

Res zanimivo, kako intimnost in varnost stojita in padeta skupaj z lastništvom! Pa vendar nas ljudi tudi lastništvo ne more popolnoma obvarovati pred usodo brezdomstva. Zato lahko v vsakem brezdomcu najdemo del sebe!

✎ Jure Kunaver

foto*Žiga Koritnik

Nek klošar je redno hodil v eno hišo prosit denar. Pa so mu dajali, enkrat 100, enkrat 500, kdaj pa tudi 1000 tolarjev. Pa pride spet prosit in pravi gospodar: 'Zdaj pa ne moremo toliko dat, hišo delamo.' Pa se klošar razjezi: 'Ja, pa menda ne na moj račun!'

To je Janez

Janez je star petinpetdeset let in prihaja iz majhne vasi na Dolenjskem. Njegova življenjska zgodba o brezdomstvu se je začela dokaj nenavadno.

Nekoč je imel lepo življenje, vse do takrat, ko je odslužil vojaški rok. Ko se je po služenju državne dolžnosti želel vrniti domov, mu je mama preprosto zaprla vrata pred nosom in ga zaklenila ven. Še danes, po več kot tridesetih letih, mu ni jasno, zakaj je to naredila.

Kasneje je izvedel, da si je mama med tem, ko je bil on v vojski, našla novega moškega in si uredila življenje. Zanj po tistem ni hotela več slišati.

Glede na to, da ima uspešno zaključeno 3-letno lesarsko šolo, je po končani vojski delal pri nekem mizarju kot vajenec. V službo je večkrat zamudil iz različnih vzrokov, zato ga je delodajalec kmalu odpustil. Veliko noči je prebedel, saj ga je grizlo dejstvo, da je ostal brez strehe nad glavo in tudi brez denarja.

Včasih je prespal pri znancih ter tu in tam poprijel tudi za kakšno priložnostno delo. Toda pravega smisla v življenju ni več našel. Tonil je vedno globlje in globlje. Nazadnje je segel še po alkoholu (žganju in cvičku), ki se tu po podeželskih vaseh ponuja kar sam od sebe.

Sedaj pravzaprav nima ničesar. Spi v starem in zapuščenem kontejnerju (take kontejnerje lahko vidimo na gradbiščih, kjer jih ima postavljene npr. SCT). Notri ima na eni strani star štedilnik na drva, na drugi strani pa ima skoraj do vrha naložene ponošene obleke. Postelje pravzaprav nima, ampak spi kar na tem kupu starih oblek.

Tekoče vode in stranišča nima, tako da ne vem, kam gre na potrebo (predvidevam, da v najbližje grmovje, sicer pa ga o tem nisem spraševala). Povedal pa je, da se le težka kje umije. Ponavadi se umije kar na veceju kake črpalke ali gostilne. Žal pa se zgodi tudi to, da mu zaposleni nočejo dati ključa od stranišča.

Vsak dan hodi na kosilo v bližnje mesto. Tam je neka »menza«, kjer lahko je zastoj. To mu je uredila socialna služba. Je pa ponavadi to edini obrok, ki ga poje čez dan.

Če ima dober dan, tudi našica oziroma naprosjači nekaj denarja, ki ga potem porabi za kak sendvič in liter vina.

Osebnih dokumentov nima urejenih, pri sebi ima samo staro jugoslovansko osebno izkaznico. Pravi, da nima denarja, da bi si jih uredil. Glede zdravstvenega zavarovanja pa trdi, da ga ne rabi in da že petnajst let ni bil pri zdravniku.

Na koncu najinega pogovora je še rekel, da si želi, da bi bilo kdaj bolje, vendar v konkretno rešitev skorajda ne verjame več. Trideset let je po njegovem mnenju dolga doba, v kateri človek doživi marsikaj. Največkrat lakoto. Zato, pravi Janez, bi morala družba imeti več posluha za ljudi, ki živijo tako življenje kot on.

✎ Melita Anžlovar

Prva izkušnja žicanja

Prvič mi je bilo nerodno, ful. Resno. To pa je. Prvič sem začel gori pri Mercatorju žicati. Mel sem enga... Ne resno, jaz nisem mogel, pa še on me je napeljeval. Žicni. On me je navadu. Jaz najprej nisem mogel. On je prvi začel. Rekel sem mu *Jaz ne morem, ubij me, ampak jaz ne morem*. Ko je on žical sem se jaz obrnil stran in gledal v izložbe. Tako mi je bilo nerodno. Pol pa, ko sem se ga malo nalil, pol sem pa tudi jaz začel. In takrat sem začel žicat.

✎ Ivan

Ko smo se končno (v sklopu projekta *24 ur z brezdomci*) podali na ljubljanske ulice, sem se odločila, da se bom tudi sama preizkusila v žicanju. Na lastni koži sem namreč želela preizkusiti vsakdan brezdomca. Ampak stvar ni tako preprosta, kot se morda zdi. Namreč, bilo mi je zelo nerodno. Ko sem si že izbrala osebo, ki jo bom prosila za denar in počakala, da je prišla do mene, mi je srce začelo razbijati tako močno, da sem dobila ogromen cmok v grlu ter brez besed gledala izbrano osebo, kako je šla mimo mene. Nisem zmogla, bilo me je preveč sram... Vendar sem se spet opogumila in mimoidočemu kar naenkrat bleknila: *A bi bilo kej drobiža?* Mimidochi me je preprosto zavrnil z odrezanim NE in potem nisem več zbrala poguma, da bi še kdaj poskusila.

✎ Petra

Jurja gor al' jurja dol... tretjič

Kaj pa, ali obstaja kaj takega, pride kakšen nov, pa se mogoče uštuli nekomu na teritorij, a obstaja kaj takega, da bi kdo koga pod okrilje vzel, pa bi ga malo uvedel, ane, recimo, da bi prišel kakšen mulc, pa bi z vami bil nekaj časa?

Ja, sigurno. A veste, zakaj? Zaradi tega, ker dva več nažicata kot eden. In zaradi tega, ker ga jaz uvajam, to je bil moj primer s tem, ko sem rekel, da mu ne verjemite preveč, on mi je vse to povedal, jaz nisem nikoli žical prej v življenju, mi ni bilo treba, ne. In je rekel, tapa, tapa, tapa, se je pokazal ta prvi dan, ko sva bila tam pa sem jaz boljše dobil kot on, ane. In pol je rekel, nekaj okrog pet jurjev sem dobil in je rekel, ja, zdaj moraš pa tri jurje dat. Sem rekel, a moram ti dat? Tri jurje?

Za inštrukcije, al kaj?

Za inštrukcije, ja, pravi, tri jurje mi moraš dat. Pa jaz pravim, ne dam ti treh jurjev, niti jurja ne, povabim te pa na večerjo, pa tudi če bo koštal pet jurjev. Ne dam ti pa nič, ker ti boš za pijačo dal, jaz pa za pijačo ne bom žical. Mm, je pa nekaj cajta nos vihal, ker sem močnejši, je bil potem mir. Ja, vzameš v okrilje, zaradi tega, da ga naučiš, nikoli pa zaradi usmiljenja, ker se ti smili, ampak ker imaš korist od njega.

Ne zaradi kakšnih emocij, da bi rekel, da bi se porodili očetovski občutki?

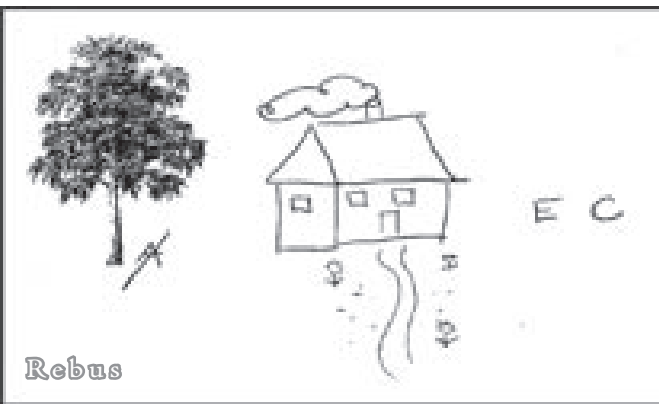
Sentimentalnost, to ne obstaja.

To je potem samo v filmih?

Ja, to je v tistem filmu, recimo, ki ste ga prej omenila, (Svetnik iz Fort Washingtona), to ne obstaja v resnici.

Jurja gor al' jurja dol... četrtič

Ivo, tabolš frenda, tabolš frenda. Kaj je macola? Mam tudi njegovo fotko, ne. Čekič se piše, jaz mu pa rečem macola. Kaj je, ti? Pa tako se zafrkavava. Ej, a imaš kakšen cigaret? Nimam, ne bom te kar naprej futral s cigaretami, on mene, ane. Saj vem, da me sovražiš, ker nisem od tle, ha, ha, ha, se začne smejat,... To je samo uvertura v to, da mi da cigaret. Jaz kadar mam kaj, kadar dobim tole socialno, mu kakšnega jurja stisnem. Ker vem, da mu vsaj za jurja cigaret pokadim.

To je Ivan

Ko sem nekoč šla po Nazorjevi ulici, me je ustavil nek gospod in me vprašal, če imam mogoče kaj drobiža. Pobrskala sem po denarnici in nato nadaljevala svojo pot. Ker se mi je kot vedno tudi takrat zelo mudilo, o tem nisem veliko razmišljala. Šele zvečer, ko sem se pripravljala na spanec v svoji topli postelji, sem začela razmišljati *kje pa spi on...*

Gospoda sem na Nazorjevi srečala še večkrat in kmalu sem se tudi začela ustavljati in kramljati z njim. Ugotovila sem, da mu je ime Ivan in da je... brezdomec. In ker ima vsaka oseba svojo zgodbo, je mene zelo zanimala Ivanova zgodba.

Ivan je star 31 let in prihaja iz Bele krajine. Po sporu s svojo partnerko je moral zapustiti stanovanje in tako je izgubil svoj dom. Ker, kot pravi Ivan, ne moreš hoditi v službo z asfalta, je ob izgubi doma izgubil tudi službo. Ima namreč dokončano srednjo elektrotehnično šolo in je bil zaposlen kot pomočnik praktičnega pouka na šoli.

In tako je "padel na tla" ali bolje rečeno na cesto, ulico...

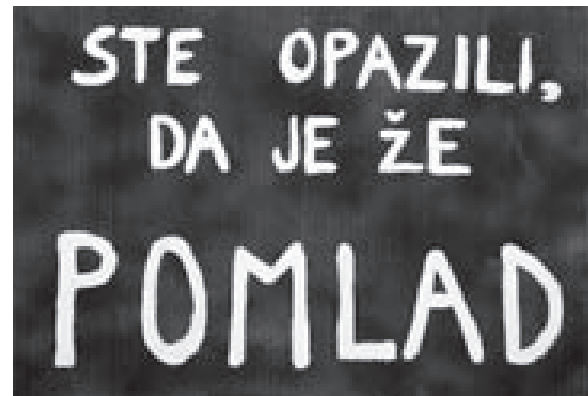
Na cesti živi sedaj že pet let. Spi v zapuščeni bajti, dneve pa preživlja večinoma na Nazorjevi ulici, kjer mimoidoče povprašuje ali imajo mogoče kaj drobiža oz. bolj po domače povedano žica. Ko sem se pogovarjala z Ivanom, je mimoidochi in Ivanov znanec rekel tako: "Ivan je numizmatik. Numizmatiki so ljudje, ki zbirajo star denar. Ampak Ivan je pametnejši, on zbira denar, ki še je v obtoku." Res zanimiv pogled na žicanje.

Ivan pravi, da je v Ljubljani z hrano in oblekami dobro poskrbljeno, vendar pa kljub temu to vsekakor ni lahko življenje. O brezdomcih imamo nekakšno predstavo, da so si sami izbrali tako življenje, ker se jim ne da delati. Vendar pa Ivan trdi, da si ni izbral takšnega življenja, temveč je tako nanesla usoda. Nikomur ne privoščim, da bi moral poizkusiti takšno življenje kot ga živi on.

Tudi ne namerava ostati celo življenje brezdomec, temveč čaka na "svojih pet minut", ko mu bo življenje bolj naklonjeno in se bo lahko "pobral s tal" oz. s ceste...

Jaz upam, da mu bo uspelo.

✎ Petra Vencelj

Če bi šlo to v revijo, da bi lahko, ne vem, bralcem, če bo kdo to bral, al pa bilo komu, tudi tebi, ne, ... pač bi rad povedal, da enkrat, ko si, ko si na drogi, al pa bilo v čem, da ne vidiš marsikakšne stvari, ne.

Tako ko si skuliran, pa to, ko vidiš, da je okrog tebe življenje, pa sonce, pa kakšen folk, ki te ima rad, ...

Da ni pač, tisto, vse črno, al pa vse belo, da je tudi barvast, barvast svet in, razumeš, da ni, da ni, da ni vse, ...

Kakšni se ful sami sebi smilijo, v stilu, kao, mene noben ne mara, jaz grem, jaz se bom ubil, jaz bom tist, ampak, da so, da so, za vsakega človeka je na svetu oseba, ki ga ima rada, ki je pripravljena za njega vse, vse narest, da bo začutil spet lajf, toploto na tem planetu in da bo lahko, da lahko vsak normalno živi, samo če hoče, mora, mora si vsak pustit pomagat, prvo si mora pustit pomagat, pa mu bo potem lahko pomagalo se, ane, ...

✎ Aco

* * *

Zadnjič sva rožice nabirala in komu se zdi to pač rožice nabirat, in to je to, ne, ...

A ko pa tako malo zamisliš, prej ko si non stop za denarjem okrog skakal, pa ko si, ko sploh nisi vidu nič, zdaj ko vidiš da pač, v bistvu, v naravi so rožice, in da je to en del druženja, en del, ne vem, isto, če sta par, lahko rečeš, isto en del ljubezni, ne vem, spoprijateljavanja, ne vem, rožice nabirat, ko se kakšnemu zdi, kva, tako kot meni, kva boš tist nabiral, dej, kaj mu pa je, ne.

Sam pa je no, tko, nabereš une rožice, pa šopek, pa daš domov, a kakšni te, ki niso bili nikoli tam, ki so, pač, rožice nabirat je za njega nekaj normalnega, al pa videt, ne vem, ua, lej, spomlad prihaja, pa drugačen vonj ima vse, kakšen folk tega sploh

ne opazi! Pač navajen na tisti svoj tempo, tik-tak, tik-tak in sploh ne gleda, sam gleda naravnost, služba, denar, tup, tup tup, tam, ne gleda okrog sebe sploh, kaj se dogaja.

✎ Aco

* * *

Ker droga nam je to v bistvu vse, vse zasenčila, sploh nismo opazili, mislim, si sam letel vsak dan za tistim šponom, ko bi bil vsaj samo špon, bi bilo dobro, to je bilo 10, 20 jurjev na dan, nisi imel časa, da bi se okrog sebe obrnil, da bi vsaj videl, kaj se dogaja, sploh nisi, nisi imel filinga več za nobeno stvar, si bil kot ena bilka, ki je bila odvisna, da jo vrtnar vsak dan zalije, to je bil pa heroin, ne.

✎ Blanka

foto*Bojan Dekleva

Jurja gor al' jurja dol... petič

Recimo, en gospod, z rdčo kravato, iz Parlamenta je šel, me je nazijal, da zakaj, da sem jaz sramota za mesto, no, in, nekaj cajta sem ga gledal, tam, kar lajal, kar lajal, pa še bergle sem nosil, pa res sem bil čisto na dnu, čisto, deprimiran tudi, ane. In on, dadadadadadada. Sem rekel, poslušaj, tovariš. S tem so men petdeset let komunisti glavo pral. Zdaj pa kar nehaj. Vprašal sem te, dober dan sem ti želel, zdaj pa če nimaš lepe besede za mene, se obrni pa pojdi. On pa še naprej, dadada,... Jaz pa berglo, vuf, pa čez rame. Pa sem mu zaklel mater, ane. Sej to mogoče ni bilo čisto prav, ampak, bog pomagaj, ane, hvala bogu, ane, prav direkt me je žalil. Malo me je debelo pogledal, saj ga nisem tolk usekal, kot bi ga moral, da bi ga kaj polomil, ne, prav tako me je pogledal kot dojenček, ko zatuliš na njega. Sem rekel, gospod, pa ste vi sploh opazili, de sem kripelj, star sem enainšestdeset let, imate delo zame? Nimate. Potem pa ne stegujte jezika, ker ste vi sramota za človeštvo. Pa sem se obrnil, pa šel na svoj plac. Je prišel za mano, je rekel, oprostite, nisem vedel, mi je molel jurja, sem rekel, nočem vašega denarja.

Ko človek enkrat izgubi samospoštovanje, ko nima več nekega merila, kaj je prav, kaj ni prav, potem ni več klošar. Potem je samo še gnoj.

Vincencijeva zveza dobrote
Mobilno razdeljevanje obrokov tople hrane na dveh ali treh lokacijah. Ljubljana Tabor, pred cerkvijo Srca Jezusovega vsak dan okoli 19h in pri Stari cerkvi (Sv. Jerneja) okoli 19:30h.

Društvo AREAL
pisarna Vošnjakova 7b
telefon: 01 4301077
mobitel: 031 500689
E-mail: areal@email.si

Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog. Odprto med 19:30h – celo noč, tja do 9:30h zjutraj. Vikendi, prazniki – NON STOP. V primeru ostrega vremena (sneg, mraz, dež) prilagodijo čas odpiranja. Imajo 11 ležišč, vendar v izrednih primerih uporabijo dodatna ležišča. Možnost pranja, kuhanja in opravljanja osnovnih higienskih potreb.

AIDS fondacija Robert
Dnevni center STIGMA
Za uporabnike nedovoljenih drog
Wolfova 8
Vsak delovnik 10:00-16:00h.

OZRK Ljubljana
(Območno združenje rdečega križa Ljubljana)
Tržaška cesta 132,
Oskrba brezdomcev,
vsak petek od 8-12h.

Škofijska Karitas
Poljanska cesta 2,
telefon: 01 4392130
Pridovanje napotnic za skladišče na Hudovernikovi 2, kjer oddajajo obleke in podobno, vsak delavnik od 8-13h ter 14-16h, ob petkih pa od 8-12h.

Sit, obrit in umit v Ljubljani

Ponudba različnih oblik pomoči brezdomcem v Ljubljani

Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja – Pro Bono
Mislejeva ulica 3

Brezplačna ambulanta in posvetovalnica, ki je namenjena vsem občanom MOL-a brez urejenega zdravstvenega zavarovanja - brezdomci, tuji z neurejenim statusom. Osebe brez zdravstvenega zavarovanja so tu deležne nujne medicinske pomoči, pri socialni delavki pa svetovanje in pomoč pri ureditvi zdravstvenega zavarovanja.

URNIK SPLOŠNE AMBULANTE:
pon. 10:00h – 12:00h
to. 10:00h – 11:00h
sre. 10:00h – 11:00h
če. 17:00h – 19:00h

Zavetišče za brezdomce
Poljanska 45b

Omogoča:

1. Celodnevno oskrbo za 28 ljudi z odločbo CSDja. Uradne ure od 08:00h do 14:00h in od 16:00h do 21:00h.
2. Razdeljevanje hrane vsak dan od 11:30h do 13:00h. Možnost kopanja.
3. Prenočišče za brezdomce od 20:00h zvečer do 8:00h zjutraj. Poleti se bo verjetno odpiralo šele ob 22:00h! Možnost kopanja.

Karitas Štepanja vas
Mekinceva ulica 3,

Brezdomcem nudijo hladen obrok, čaj, možnost opravljanja osnovnih higienskih potreb in oddajajo oblačila. Ob torkih od 17-19h.

Različne oblike pomoči, predvsem hrano, nudijo tudi na drugih lokacijah:

- Župnija Sv. Trojice, Slovenska cesta 21
- Frančiškanska cerkev, Prešernov trg 4
- Župnija Polje, Polje 351
- Sestre matere Terezije, Župnija Ježica in drugod.

Zemljevid je še v nastajanju. Tisti, ki sem vam zdi da bi vaša organizacija, servis ali ponudba tudi sodila vanj, se prosim oglasite uredništvu. Zemljevid bomo z veseljem obogatili v morebitni naslednji številki.

Tokrat smo zemljevid omejili na širši center Ljubljane, ker se na tem območju nahaja največ organizacij.

To sem jaz

Bil je ponedeljek, za nekatere zelo težak dan, ampak zame je bil eden najpomembnejših in najlepših ponedeljkov, kar sem jih kdaj doživela, saj sem po težkem pričakovanju prišla nazaj v Ljubljano k mojemu fantu Acotu. Kot po navadi lepim dogodkom sledijo še lepši, sem preko Acota spoznala še Špelo in ideja za to revijo je bila res fantastična, tako da smo se v torek Špela, Maja, Aco in moja malenkost, kasneje pa se nam je pridružil še Andrej, odpravili preizkusit svoje fotografske sposobnosti.

Ker sem tudi jaz imela izkušnje iz brezdomskega življenja, bi vam rada razkrila nekaj utrinkov, dogodkov, pripetljajev. Vsekakor bi bilo za omeniti, da večina ljudi okoli nas na nek način gleda na brezdomce zelo površinsko in vidi samo fizičen izgled oseb, ki jih ima za klošarje, žicarje, pijančke ali narkomane, nihče pa se ne vpraša, kje je bil razlog, da so se brezdomci znašli v taki situaciji. Napaka družbe je torej v tem, da ljudi presoja po zunanjem izgledu, a se ne zaveda, da imajo mogoče prav ti ljudje v sebi skrito zakladnico idej, ki se je napolnila tekom bogatih življenjskih izkušenj.

Jaz sem bila prvič postavljena na cesto ko sem jih štela 17. Ogromen razlog za to so bili nesporazumi z mojim očetom, ki me je na nek način preveč izoliral in s tem zatrl moje intenzivno uporniško življenje. Moja družina se nikakor ni hotela sprijazniti s tem, da jaz na nek svoj, mogoče za nekatere malo odštekan način, hočem izražati svoj jaz. Vedno so se spotikali ob moj imidž, ki je bil vsekakor drugačen od mase v naši slovenski družbi.

In tako so konflikti sledili dan za dnem, leto za letom, ...

Ko si na cesti, ti je vsak dan enak. Živela sem v mali, zapuščeni sobici, umazani, nepospravljeni, ki niti moja ni bila, ampak kdo ve čigava. Nikoli ni bilo miru in nisem imela tiste svoje zasebnosti, mogoče bi bila minutka dovolj, nikoli nisem mogla pričakovati zasebnosti, kadar sem se vračala nazaj prespat, saj se sicer podnevi nisem zadrževala v sobici. Nikoli nisem vedela, v kakšnem stanju jo bom našla, ali me bo še čakala postelja, ... Elektrike ni bilo, prav tako ni bilo tekoče vode in je to predstavljalo za nas dekleta še eno težavo več, predvsem v tistih dneh meseca, ko sem dobila menstruacijo. Umivala sem se torej po lokalnih vecejih in to po koščkih, si kupovala vlažilne robčke, če pa sem imela srečo, sem se šla stuširat h kakšnemu prijatelju. Prehranjevanje, to je tudi en velik problem, saj nisem imela rednih obrokov, dostikrat nisem pojedla niti enega toplega obroka na dan, vse pa je bilo odvisno od tega, koliko sem uspela nažicati, kasneje tudi nakrasti, ko je moje življenje začela usmerjati droga. Z drogo se je začelo tako, da sem pri 17 letih začela kaditi travo in takrat je še bil kanček volje do življenja v meni, ko pa je v moje življenje vstopila trda droga, heroin in kokain, pa so se težave dan za dnem stopnjevale. To je bilo okoli leta 2001. Dokler sem še imela fanta Dragija, je on skrbel za hrano, drogo, prenočišče, večinoma smo kradli aluminij, baker in to prodajali na odpadkih. Kradli smo tudi viskije, pršute in iz malih zločinskih dejanj prišli na vlome. Tako se je temu fantu nabralo toliko kaznivih dejanj, da je odšel v zapor. Jaz pa spet na cesto.

To je bil zame največji šok, saj sem ostala prepuščena sama sebi, navlečena, brez podpore moje družine. Res sem okusila poden, res sem z glavo udarila ob tla, padla v največje brezno samote a se mi je po naključju ponudila prilika, da bi šla v komuno Don Pierino in sem šla. To je šola življenja, ki mi je pokazala, da obstaja še kaj več od tistega fleša, da je okoli nas življenje, da je lepo živeti tudi na skromen način

in ceniti to, kar nam je dano, kar se nam ponuja. Komune nisem dokončala in ko sem prišla ven, sem imela ponovno en padec dol, a se mi je na drugi strani zgodila najlepša stvar v življenju, saj sem spoznala fanta, ki ga ljubim in ki je dal skozi podobne težave in probleme. Vsak trenutek, ki ga preživiva skupaj, je dragocen. Všeč mi je tudi to, da se razumeva in znava drug drugemu prisluhniti in tudi pomagati. Vsak dan, ki ga preživiva v redu, je za naju najlepši in si želiva živeti z naravo.

V tem času, ko je nastajala revija, sva se z Acotom razšla. A ga še vedno pogrešam.

✎ *Blanka*

Poslušaj me

Poslušaj me in slišal boš
Življenjsko zgodbo slišal boš
Odšla od doma sem že spet
In prazen je družinski svet

Sem s fotrom zopet sprla se
Mi šamar zopet stegnu je
Brez keša in useh stvari
Zdaj punčka sem, ki živeti želi.

Življenje moje je bilo
Nič lepo in krvavo zlo
Sta starca kregala se skož
Življenje tako je za znort

Sedaj pa upam le še to
Da šola zame lahka bo
Da stanovanje si dobim
In končno srečno zaživim.

✎ *Bla ☀*

Noč groze

Bila je ura bliz deset
V dnevni nas sedel je pet
Jaz, mama, brat in sestra tam
Pa fort bil je tud med nam

Nakar se vnel je en prepir
Se fotr dru je za štir
Na mene zarad oblačil
In fuknu mi je v glavo pir

Na hitr sm ustala se
Iz nosa vlila kri se je
Bila sm čist krvava vsa
In stekla sem do britofa

Na jok mi šlo je prav zelo
In v mislih sem imela to,
Da tistega večera bi
Odšla od doma za vse dni.

Nakar sem slišala en klic
Me klical brat je »Blanka prid«,
Odločila sem se le še to
Končati moram šolo to

Ko šolo dokončala bom
Odšla za vedno od tle bom
Magar na cesti živim od drog
Sam da se rešim teh nadlog

Ta pesem pa mi bo v spomin
Da vidli boste kok živim
In srečni boste čist usi
Da tega ne doživite vi.

✎ *Bla ☀*

Brezdomci so tudi drugje po svetu

Bristol, 11. februar 2005

Ura je bila že skoraj devet, ko smo se urejeni in lepo oblečeni odpravili, seveda s taksijem, proti centru mesta, da bi skupaj s starimi prijatelji proslavili ponovno snidenje. Hop iz taksija – 8 funtov, do prvega bankomata po nekaj gotovine in nato v prvi bar, da bomo spili nekaj »poceni« rund, preden gremo v nočni klub.

Štirje stari prijatelji, bivši sošolci, štiri »runde«, 40 funtov, 12 slovenskih tisočakov. Čas je bil, da se odpravimo naprej in malo pogledamo še v sosednji lokal... Spet štiri runde, spet 12 tisočakov. In tako naprej do polnoči, ko smo se končno odločili, da je čas za pozibavanje v glasnih ritmih angleških nočnih klubov.

Prej smo se morali ustaviti še na bankomatu, nekaj gotovine...

Medtem ko smo hiteli proti bančnemu avtomatu, je mene zmotil glas izza vogala ... »Any spare change, miss...« . Ustavila sem se in se zazrla v smeri glasu, fante pa sem poslala naprej in jim naročila naj me »poberejo« na poti nazaj.

Čeprav s strahom sem začela pogovor in sogovornik je stopil iz teme. Segla sem v žep in mu dala par funtov, vendar sem v zameno nekaj želela. Še sama nisem vedela, kaj. Stekel je pogovor; sogovornik me je opozoril, da je v mestu ob tem času veliko ljudi s slabimi nameni, da ne bi smela kar tako sama ostati z njim. Ni mi bilo jasno, kaj je s tem mislil. S tresočimi rokami je poskušal zviti nekaj tobaka in obotavljajoč me je prosil za pomoč.

V tem najinem kratkem pogovoru sredi ulice sem izvedela zgodbo njegovega življenja. Ostal je sam, zapustila ga je žena in otroci se ga sramujejo. Nikogar nima, ki bi mu bilo mar zanj. Ob večerih se rad zadržuje v bližini klubov, saj je tam vedno radoživo, in čeprav on ni eden tistih, ki stopajo iz kluba v klub, čuti, da je del scene. Rad gleda ljudi, ki se zabavajo; pijana dekleta se nasmehnejo večkrat kot trezna in tudi fantje večkrat namenijo kovanec ali dva namesto prezirajočega pogleda, kadar so »že kaj spili«. Le z varnostniki so večkrat težave. Vidi se, da so sami naveličani dela in bi se raje zabavali, potem pa se znašajo nad tistimi, ki nič ne morejo. Ko je zabave konec in ljudje počasi izginjajo z ulic, malo pogleda po tleh, če je morda komu kak kovanec padel iz žepa, včasih si kupi kakšno stvar za pojesti, sicer pa upa, da bo našel odročen kotiček, kamor bo lahko legel. In kje je spal tisto noč? Bilo je še zgodaj. O tem bo razmišljal, ko bom jaz že sladko spala na toplem....

Tako je tekel pogovor, v katerem sem se počutila kot v pogovoru z dedkom ali babico, ki mi deli življenjske nasvete in modrosti prednikov. Bila sem kot dekletce, ki radovedno posluša zgodbo iz preteklosti... Prijatelji so

se vrnili in me od daleč poklicali k sebi. Poslovila sem se od sogovornika, s stiskom roke in *prijateljskim* objemom in mu želela... lepo noč (kaj sem s tem mislila, se sprašujem še danes).

Prijatelja sta me z nekoliko odpora vprašujoče ogovorila, kaj vendar mislim in kaj mi je, da se pogovarjam z neznancem, povrhu pa še brezdomcem, sama, sredi noči.

Stisk roke prave osebe mi je povedal, da ne delam nič narobe in me obvaroval dvomov, ki so se skorajda prikladli v moje misli. Kaj delam? Nič, le osamljenemu človeku sem v noči zabave namenila nekaj svojega časa in nasmeh, mu - upam, da - polepšala večer in mu za ceno enega popitega piva omogočila skromno večerjo...

Mi pa naprej – v klub, po pijāčo... in nato s taksijem domov.

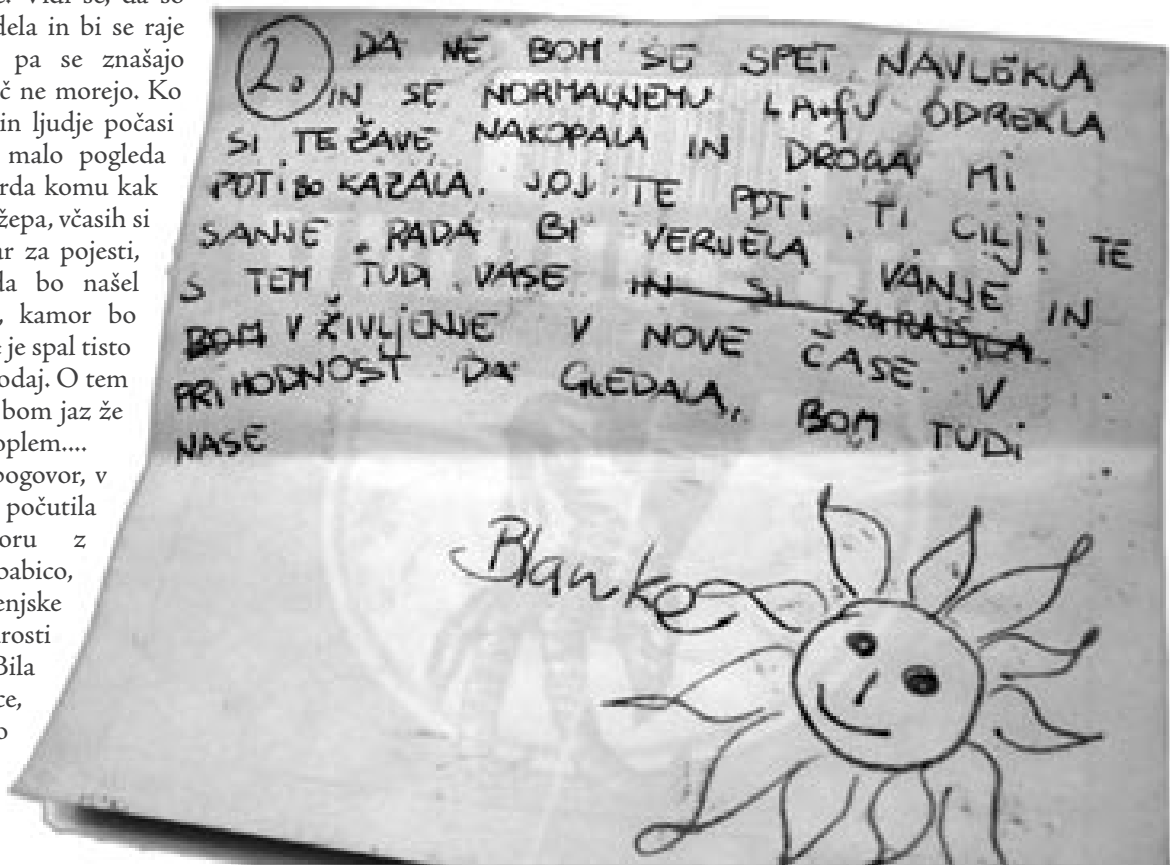
✎ *Lea Mazi*

DRUŽBA zmer izumla eno lažno, skrivleno logiko, s kero probava vključ pa spremenit ludi, k se obnašajo drgač, koker ona hoče... Predstavajte si, da poznate vse argumente za pa proti, da vem, da'm mel kratek življenje, da sem pr zdravi pameti itd, itd., pa se še zmer hočm šopat z džankom?? Tega ti nauvjo dovolil, zato ker to pomen, da jim ni ratal! Ne sprejmejo dejstva, da s se čist simpl odloču, da ne maraš tistga, kar ti majo ponudt. Izber nas, izber žiuvljenje. Odloč se za hipoteke; odloč se za pralne stroje; odloč se za avtomobile; odloč se, dauš sedu na kauču pa bulu u idiotski pa ubijajoč zabavni program na teveju, pa se zraven basu s čipsom. Odloč se, dauš enkat poscan pa posran zgnil v domu za mehke cure, pol k boš sam še v zadrego unim zajebanim egoističnim pankrtom, k si jih vzredu... izber žiuvljenje!!

Evo, jst sem se odloču, da nau'm izbral življenja. Če kakšnemu kurcu to ni prou, je to njegov problem, jebemti!! Kokr prau Harry Larder, jaz nameravam sam vztrajat na tej cesti čist do konca...

Odlomek iz TRAINSPOTTINGA, izbrala

✎ *Duši Kumer.*

Tuširanje: Razkošje ali največja muka

Torek, ura je nekaj do 17.00 in odpravljam se do Karitasa Štepanja vas. Na mostu srečam gospoda, ki bi po videzu sodeč lahko bil brezdomec. Vprašam ga, če mi lahko pove kje se nahaja Karitas. Prijazen gospod me povabi, da lahko greva skupaj. Pravi, da on rad pride v Karitas, ker se lahko tušira, obrije in preobleče. To mi zveni kot da greva v lepotilni salon in butik. Po poti razmišljam, da je ta prijazen gospodič prav potreben tuša in britja.

Prideva pred zgradbo, tam pa je že cela kolona ljudi, ki bi radi prišli na vrsto za kopalnico in toplo vodo. Ta čas, ko si jaz ogledujem stavbo, je moj spremljevalec že v vrsti za kos kruha in mesnega namaza.

Malo si ogledujem ljudi in sem prav presenečena, ko zagledam nekatere znane obraze; tu je gospod, ki mi zmeraj pokloni kakšen kompliment, ko se srečava v trgovini; pa gospa, ki veliko poseda okrog naših blokov. Opazim postavnega mladeniča in se kar obrnem za njim, on pa gre mimo mene in si zbira nove hlače ter majico. Šokirana sem, tako mlad fant pa brezdomec. Tu se pokaže moj stereotip brezdomca, ki ga imam naslikanega kot starejšega in neurejenega moškega. Kako se motim. Tu v vrsti stojijo ženske, moški, mladi, stari in tudi otroci. Eni so urejeni, drugi ne; eni imajo vrečke s sabo, drugi pa mobitele; eni imajo časa na pretek, drugim pa se zelo mudi; eni so tiho in povešene glave, drugi pa se na ves glas derejo in skačejo okrog; eni so vinjeni ali pod vplivom kakšne druge substance, drugi pa so trezni in pokončne drže. Tu uvidim, kako ne moremo brezdomce vse v en predalček spraviti. Težko je oblikovati definicijo brezdomca. Jaz bi to pustila kar ob strani in bi raje pogledala, kdo je človek, ki stoji pred mano.

Pred mano je fantek, star približno 5 let, ki se igra na dvorišču. Začneva si podajati žogico in se pogovarjati. Vprašam ga: » Kje spiš?« on pa se na tla uleže in pokaže

kako spi. Nihče ne žuga s prstom: »Tega pa ne smeš početi. Na tleh je fuj, je umazano. Vstani takoj.« Mislim si, koliko poudarjamo umivanje rok in ne dotikanje stvari pri otrocih, tu pa je fantek, ki je navidez zdrav in je živahen pa nima nobenih težav s tem, da se na tla uleže.

Stopim ven na dvorišče in slišim neko glasno in jezno govorjenje: »Pridite, ne more hodit človek. Kaj ne razumete. Ja brezdomec je! Pridite hitro, rešilca rabimo, jetra mu odpovedujejo.« Pogovor se konča, ampak možakar kar besni, da bo to dal v časopis, da so neresni in da ko so zvedeli da je brezdomec, so ga začeli drugače obravnavati. Preteče kar nekaj časa, ko se res pojavi rešilni avtomobil. Noter sedita dva mlada v belo oblečena medicinska brata in čakata. Mi pred dvoriščem gledamo njiju, onadva nas in tako se nekaj časa samo gledamo, ko se odločita in stopita pred rešilni avtomobil. Stojita spredaj in si oblačita rokavice. Dva brezdomca dvigneta tretjega brezdomca, ki ne more hodit in ga odpeljeta do rešilnega avtomobila. Rešilni avtomobil odpelje in ostali kramljajo med sabo, kaj se bo zgodilo z odpeljanim možem.

Odločim se, da bom še malo govorila s prostovoljci, ki delajo tu. Všeč mi je, da so prostovoljci starejši, saj je tu vključena celotna lokalna skupnost. Prav prijetno je med njimi, ker imaš občutek, da se resnično trudijo. Pa nisem vedela, da so oni edini v Sloveniji, ki ponujajo takšne vrste storitev za brezdomce.

Vsi so nasmejanih obrazov in me sprašujejo, če sem prvič tu in če želim majico ali hlače. Jaz se hitro trudim jim razložiti, da nisem brezdomka ampak študentka. Oni pa se le nasmehejo in se sproščeno pogovarjajo z mano in z ostalimi, ki čakajo v vrsti. Pripovedujejo mi prigode. Zanimivo mi je bilo, da so rekli da se nekateri brezdomci bojijo vode kot samega hudiča. Pa tudi, da brezdomcem ni treba dajati denarja, saj ga bodo zapravili za pijačo. Hrano in obleko pa itak lahko dobijo na različnih krajih v Ljubljani.

foto*BAAS

Jurja gor al' jurja dol... šestič

Je prišel eden, tudi tak fin gospod, angleško je govoru, sori, aj don't understant Slovene. A little English. Zakaj si pa na cesti? Ja, zakaj, zato ker sem star, pa me nihče noče vzeti, ane! Penzije pa še nisem dobil. Mi je stegnil pet jurjev. En Italijanček, na tem, kaj je že, Galusovo nabrežje. Io no parlo niente. Sam italijanski. Senza problemi. Parlo io. Pa sva se zmenila. Pa sem dobil deset teh, evrov. Samo to so take fore, ki jih lahko doživim jaz, ki zastopim štiri, pet, jezikov, sedem, ne vem koliko, ane.

Ali so v pravljici res vsi srečni?

Kot mnogi drugi sem se tudi sam spraševal o problemu brezdomstva v velikih mestih. Poleg očitnega trpljenja brezdomcev je pomembno tudi opažanje, da ljudje, sklonjeni v iskanju zavetja, sedeč na ulici z iztegnjeno roko in zamazanim obrazom, ki prosijo za miloščino, ne dajejo najboljšega vtisa obiskovalcem teh veličastnih mest. Odločil sem se torej poiskati rešitev, ki bi bila dobrodošla tako za brezdomce kot tudi v prizadevanju za boljši ugled mest sveta.

Prišel sem na genialno idejo, ki v mojih očeh lahko svet spremeni v pravljico, kakršno poznam iz otroštva, in tako bi bili vsi srečni.

Za približno 35 tisočakov bi vsakemu brezdomnemu posamezniku lahko priskrbeli topel in ugleden kostum enega izmed na primer Disneyevih junakov. Izdatna izolacija ter neuničljiv material živih barv bi zagotavljala, da bi se nosilec oprave počutil dobro in bi mu bilo toplo, ob enem pa bi tudi navzven deloval dobrovoljno in zadovoljno. In ker obstaja nešteto junakov, bi prav vsak potencialni uporabnik lahko izbral takšnega, ki mu najbolj ustreza.

Ta izjemni projekt bi imel tudi mnogo stranskih dobrih učinkov; turisti in obiskovalci ne bi več komentirali, kako grozno je prispeti v »leglo« prosjačenja in iztegajočih se rok. Namesto tega bi njihovi otroci zadovoljno vreščali in si za vse življenje zapomnili, kako lepo so jih na avtobusni postaji pričakali njihovi najljubši junaki iz risank; namesto vidno zanemarjene ženske v razcapanih oblačilih, ki se stiska k vhodu v trgovino, bi obiskovalce pričakala sanjska podoba Sneguljčice v vsej svoji lepoti. Za primere, kjer se brezdomec udaja takšni ali drugačni razvadi, bi bilo seveda potrebno nekoliko bolj pozorno izbrati lik, vendar bi se tudi za tiste, »radožive«, našel kostum, ki bi mu bil pisan na kožo, saj vendar vsi poznamo palčka Zaspančka, slončka Dumba in podobne. Vsaka pomanjkljivost bi lahko našla mesto, kjer bi bila prepoznana kot prednost. Družbena sramota bi bila v trenutku zamenjana s pravljičnimi fantazijami. Poleg vseh dobrih plati, ki bi jih izkusila družba, bi se znatno povečala tudi samozavest in zavest o pripadnosti dotičnih posameznikov. Namesto prezira bi izkusili ljubezen, namesto nesramnih besed bi želi prijazne nasmehe in objeme.

Edina težava, na katero sem naletel ob razvijanju svoje genialne ideje, je resnični izvor in razlog za nastanek vseh fantazijskih likov in kaj se skriva pod njihovimi nasmejanimi maskami...

Parodija na neoliberalno socialno politiko; našla in priredila

▪ Lea Mazi

Ura se bliža 19.00 in počasi vsi odhajajo. Prav prijetno je bilo videti, kako pridejo iz kopalnice nasmejani, kot da bi bili lažji. Ko bi se le dalo odplakniti vse težave, ki jih mučijo. Ampak zadovoljni so izgledali, ko so se obrili in postrigli. So pa tudi taki, ki vodi ne gredo niti blizu. To si lahko tudi zavohal, če si se jim dovolj blizu približal. Tak je bil le eden, večina jih je kar malo preveč dišala po vodici po britju. In kot pravi »šarmerji« so odšli vsak na svoj konec Ljubljane.

Jaz še malo posedim in pomislim, da bi lahko postavila še par vprašanj komu od zaposlenih. **Iva Žnidaršič** je z veseljem odgovarjala na moja vprašanja.

Kaj tu na Karitasu počnete?

Že 15 let delujemo in pomagamo osebam, ki so v stiski. Vsak torek od 17.00 do 19.00 imamo odprte prostore za brezdomce, ki lahko pridejo sem po celotno higiensko oskrbo (tuširanje, britje, striženje, novo spodnje perilo...), obleko, obutev, odejo, bunde. Zraven dobijo še kruh, pašeteto ali mesni narezek ter čaj ali sok. Drugače pa pri bratih Kapucinih in Marijinih sestrh lahko vsak dan dobijo enolončnico s kruhom.

Ob sredah pa imamo odprte prostore za socialno ogrožene družine. Teh je tudi veliko.

Kaj bi spremenili?

Spremenila bi to, da bi hodili vsi trezni sem. Ker včasih moramo komu tudi preprečiti vstop, ker je preveč vinjen in je nevarnost, da bi se mu zdrsnilo pod tušem. Takim damo malico in jih prosimo, da pridejo drugič.

Olajšalo bi nam delo, če bi se vsi držali urnika in pravil hiše. Pa najboljše bi bilo, da bi jih bilo čim manj. Da bi bilo manj brezdomcev.

Želela bi, da bi država namenila več denarja za zdravstveno oskrbo in zatočišča ter za plače za delavce, ker to delo bo redko kdo opravljal prostovoljno.

Naša hiša ima urejene prostore in smo zadovoljni, ampak prav bi nam prišla še ena kopalnica ter večji dnevni prostor za pozimi, da bi se lahko pogreli.

Pa mlade prostovoljce bi želeli, ker večina nas je že upokojenih in bi nam prav prišli mladi ljudje.

Kaj se vam zdi najboljšje pri tem delu?

Najboljšje je, ko izkažejo zahvalnost, ko vidiš da odidejo zadovoljni od tu. To nam da zagon, da vztrajamo pri tem delu. Občutek, da se lahko zanesejo na nas.

Kaj bi sporočili javnosti?

Tistim, ki še niso tu, naj se bojijo tega koraka, da bi prišli do te stopnje klošarstva, brezposlenosti, mraza... To je bedno življenje in ubogo. Poleti še gre nekako, ampak zime so krute. Dobro bi bilo pubertetnike pripeljati sem pogledat, kako težko je to življenje. Treba se je učiti in delati, to je najboljše zdravilo.

Tistim, ki pa so že na ulici želim, da dobijo dobro družbo, da vsaj malo zapolnijo praznino ter topel prostor, kamor se lahko zatečejo.

Ne morem pa jih obsojati, že toliko let delam z njimi in vidim, da vsak ima drugačno zgodbo in izkušnje.

Zahvalim se ji za čas in odidem na mojo stran Ljubljane. Za drugim ovinkom na ograjici sedijo zdaj že znani obrazi, ki so ravnokar izpod tuša prišli. Povabijo me na en kozarček vina, ampak ker se mi mudi jih zavrnem. Pokramljamo malo in Mujo se odloči, da bo šel z mano do železnice. Hodiva počasi, ker se on premika z berglo. Na avtobusu poslušam njegovo zgodbo in kar hitro prideva do železniške postaje. Tu me povabi še na eno kavico. Začne se zanimiva urica in pol skupnega doživetja.

▪ Marina Karimović

O socialni ambulantni ProBono, problematiki brezdomstva in zdravstvenega zavarovanja v Sloveniji

Intervju z dr. Aleksandrom Dopliharjem

Socialna ambulanta je kot zametek začela delovati v Karitasu Štepanja vas. Vodila jo je dr. Matojčeva. Tam so v okviru Karitasa brezdomci dobivali hrano, imeli kopalnico in potem, ko je doktor Matojčeva začela tja hoditi, jim je tudi dajala najnujnejšo zdravstveno oskrbo in nego. Ker je to preraslo obseg njenih zmožnosti, je potem prišlo do dogovora med MOL (Mestno občino Ljubljana), Zdravstvenim domom Ljubljana, Karitasom Štepanjsko naselje in pa Slovensko filantropijo. S tem dogovorom je prišlo do ustanovitve te ambulante s posvetovalnico, ki je pričela z delom 17. februarja 2002.

Ambulanta je v svojem obsegu pravzaprav poliklinika, kajti v njej deluje 39 specialistov raznih specialnosti, ki se oglašajo oziroma pridejo v ambulanto na poziv medicinske sestre, takrat, kadar imamo bolnike, ki potrebujejo njihovo pomoč. Moram reči, da je bil odziv tako zdravnikov kot medicinskih sester, pa tudi drugih profilov, recimo, farmacevtov, zelo dober in da smo že takoj od začetka uspeli zapolniti vse potrebe, da bi ljudem uspeli nuditi vsi potrebno nego in oskrbo.

Naše ambulante se poslužujejo v glavnem brezdomci, veliko je ljudi, ki so v Sloveniji ostali po razpadu Jugoslavije, ob osamosvojitvi Slovenije in so tu ostali na žalost tudi brez služb, kajti njihova podjetja jim niso priskrbela ustreznih delovnih viz, kot je zakon določal. Zaradi tega so potem ostali na cesti, brez zdravstvenega zavarovanja in brez možnosti za življenje. To je ena kategorija. Druga kategorija so dejansko naši brezdomci ali klošarji, ki prihajajo iz različnih krajev Slovenije, se »naselijo« v Ljubljani ali pa ljubljanskem področju in potem, ker niso stanovalci ljubljanske občine, nimajo privilegijev občana Ljubljane in zaradi tega potem tudi nimajo niti prostovoljnega niti obveznega zavarovanja in seveda potem nimajo druge možnosti, kot da se poslužujejo naše ambulante.

Kako to, da nimajo osnovnega zavarovanja, ker to naj bi bilo brezplačno?

Ker niso občani občine Ljubljana, ampak prihajajo od drugod. Tu nimajo stalnega bivališča, niso vključeni kot delavci, torej, ne spadajo pod nek Center za socialno delo, ki bi jih prijavil, in v tem primeru potem ostanejo brez zavarovanja.

Se pravi, če bi bili pa v svojem matičnem kraju, potem bi pa lahko koristili osnovno zdravstveno zavarovanje?

Tako, tam bi pa to lahko koristili. Zato nekatere tudi naša socialna delavka usmeri, tako da potem to dobijo.

Tretja kategorija pa so Romi, ki živijo na področju Ljubljane in se ravn tako poslužujejo te ambulante, zaradi tega, ker prav tako nimajo urejenih dokumentov in torej tudi nimajo urejenega zdravstvenega zavarovanja.

V okviru ambulante torej dela 39 zdravnikov, poleg tega pa imamo stalno nastavljeno medicinsko sestro in pa socialno delavko, predvsem zaradi problematike, ki se prepleta, ker nobeden od teh ljudi, ki prihajajo sem, ni samo bolan, ampak ima tudi kopico socialnih problemov, socialnih težav, ki jih potem poskušamo nekako reševati. Poleg tega imamo tudi čistilko, kar je logično, kajti pestrost naše ambulante in stalno menjavanje zdravnikov zahtevata tudi stalno čiščenje oz. pripravljanje ambulante za delo teh specialistov.

V okviru ambulante je tudi kopalnica, kajti velik problem vključevanja ljudi s ceste v delo neke ustanove, naj bo to bolnica ali nek specialist v okviru ambulante, v okviru poliklinike ali kliničnega centra, je to da so ti ljudje načinu

življenja primerno higiensko neoskrbljeni. S kopalnico smo rešili ta problem. Pacient pride, se umije, skopa, obrije, dobi obleko, obleko nam zagotavljajo v glavnem ljudje s področja celotne Slovenije in pa ljudje preko Karitasa, imeli smo tudi zveze z Rdečim križem, tako da lahko dobimo obleko, nam pa predstavlja problem perilo in pa nogavice, ki jih seveda ljudje ne dajejo, to je pač intimno perilo, ki se ne daje kot višek, ampak ostaja doma ali pa se meče proč. Za zagotavljanje tega bi potrebovali pač več denarja. To nam sedaj zagotavlja Karitas, delno, delno pa seveda iščemo sponzorje, ki bi nam to omogočili.

Poleg tega imamo tu tudi skladišče zdravil, ki jih prav tako dobivamo direktno od ljudi ali pa preko lekarn s področja Ljubljane, se jim moramo iskreno zahvaliti, kajti ljudje prinašajo zdravila sem, mi pa jih potem delimo drugim ljudem, kajti, v okviru naše ambulante ne moremo pisat nekih receptov, ker nimajo pokritja, saj naši oskrbovanci pač nimajo zdravstvenega zavarovanja. Moram pa reči, da niti zdravstveno zavarovanje niti invalidsko pokojninsko zavarovanje, niti Ministrstvo za zdravstvo, zaenkrat še ni pokazalo nobenega interesa, da bi našo ambulanto poskušali vključiti v javno zdravstvo, oz. da bi poskušali te ljudi z roba življenja vključiti v normalno družbo. Verjetno bi bil ta strošek za celotno Slovenijo bistveno manjši kot pa so vsi ti poskusi z raznimi ambulantami in tako dalje.

Lahko se pohvalimo, da smo mi šesta tovrstna ambulanta v Evropi. To se pravi, šesta ambulanta v Evropi, ki razmeroma dobro deluje, kajti, ko smo bili pred enim letom v Gradzu na obisku podobne ambulante, delujoče v okviru Karitasa, smo ugotovili, kot so ugotavljali tudi sami, ko so bili pri nas, da je napredek ali pa obseg našega dela neprimerno širši in večji ter boljši kot pa njihov, ki delujejo že preko 5 let.

Omenili ste, da pri nas ni z javnim zdravstvom pokrita oskrba nezavarovanih ljudi. Ali v kakšni drugi državi obstaja tak vzor, da bi javno zdravstvo finančno pokrivalo socialno ambulanto?

Mi smo prišli iz raja za delavca, se pravi iz socialistične Jugoslavije sem, v ta kruti kapitalizem, ki je v trenutku izničil vse, kar je takrat bilo in kar je bilo takrat za delavca idealno in dobro. Recimo, med drugim smo imeli tudi v Sloveniji ali pa v Jugoslaviji eno najbolj organiziranih zdravstvenih služb, da ne govorim o patronažni službi ali pa o službi medicine dela, ki smo jo praktično popolnoma uničili v teh desetih, petnajstih letih. Se pobira, vendar organizacija kot je bila včasih, z vsemi sistematičnimi in drugimi pregledi, je kompletno izničena. Takrat ni bilo problema za nezavarovane, tudi takrat jih je bilo nekaj, čeprav zelo malo. Ker je imel vsak pravico do dela, vsak je imel delo, vsak je imel službo in če se je slučajno iz kakšnega razloga znašel v situaciji, da ni imel zavarovanja, recimo Rom ali kdo drug, je javna zdravstvena služba brez problema absorbirala te preglede. Kajti sistem plačevanja je bil takšen, da vsa leta socializma javna zdravstvena služba ni dobila plačanih približno 20% svojih storitev, tudi za tiste delavce, ki so bili redno zaposleni, kajti, merilo ni bilo opravljeno delo pač pa ali je zdravstvena ustanova poslovala pozitivno ali ne. No, in če je poslovala pozitivno, s tem, da je 20-25 ali pa včasih tudi 30% del opravljala zastoj, potem je seveda brez problema vključila tudi teh nekaj ljudi, ki so prihajali v ambulante brez zdravstvenega zavarovanja. Tako to ni bil problem. Zdaj, s spremembo, ko je denar postal sveta

vladar, ko se je vse storitve naenkrat postavilo na finančno osnovo, ko je postal ta odnos bistveno bolj krut, pa je, jasno, izstopil tudi ta problem, da ljudje, ki nimajo zdravstvenega zavarovanja, nimajo kam. Nekaj se je pokrilo s humanim pristopom posameznih ljudi, to moram reči, da se še zdaj, še vedno, na terenu pokriva tako, da posamezniki, tako privatniki zdravniki kot tudi recimo zdravstveni domovi širom po Sloveniji, pokrivajo te ljudi s svojimi storitvami, da jih pač opravljajo v svoje breme. To se pravi, da je to na nivoju države kompletno neurejeno in zato kliče po nujni, takojšnji rešitvi. Po nujni rešitvi! Vendar je, kaže, ta problem tako za vlado kot tudi za Ministrstvo za zdravstvo in tudi Ministrstvo za delo »premajhen«, da bi se v to poglobili in ker imajo kup drugih problemov, v glavnem bistveno manjših, s katerimi se ukvarjajo in ki jih želijo rešiti samo toliko, da čas mine.

Recimo dosti velik problem predstavljajo ljudje, ki so izgubili službe, ali pa svoje delovno mesto, ker jim podjetje ni oskrbelo ustreznih delovnih viz. To so ljudje, ki so sedaj že slovenski državljani, torej ki imajo tu tudi stalno bivanje, del pa je takih, ki nimajo niti bivanja niti državljanstva, vendar imajo pa 20, 25, celo 30 let delovne dobe. Mnogi od njih se zatekajo k nam kot pacienti ali pa samo telefonsko iščejo informacije, kaj jim je storiti. V želji, da jim pomagamo, smo se znašli v nemogoči situaciji, kajti kljub temu, da so bili 30 let komitenti invalidsko pokojninskega zavarovanja in so plačevali te prispevke, jih je to sedaj enostavno odpisalo, kljub temu, da niso mrtvi. Ker mi vemo da, če umreš, potem je invalidsko zavarovanje najbolj veselo, zato, ker nimajo do tebe nobene obveznosti, kajti, pod krinko medgeneracijske pogodbe ti poberejo ves denar in nihče od tvojih svojcev, niti ti sam, nimaš nobene pravice. Ko si stopil v službo, ti nihče ni dal nobene pogodbe, kako in kaj pomeni to tvoje invalidsko pokojninsko zavarovanje. In tudi, nimaš možnosti, da bi to invalidsko pokojninsko zavarovanje prekinil prej kot je to Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) določil. Razen tega, recimo, jaz sem stopil v službo pred 35 leti, ko pa sem izpolnil svoje pogoje za pokojnino, se je ZPIZ odločil, da mi podaljša delovno dobo, vendar ni upošteval tega, da sem jaz vseh 35 let imel pogodbo z njimi, da bom delal 35 let. To se pravi, da je to huda kršitev človekovih pravic in enostranska samovolja, iz katere ZPIZ ali pa država potegne toliko in toliko milijonov na račun teh ljudi, ki od tega nimajo nič. Oziroma po tem celo dobijo manjšo pokojnino, ker recimo, prej so imeli 85%, sedaj se pa to stalno znižuje in gre na 75% in tako dalje. Res je, da je stiska mladih velika. Res je, da je zaposlenih mladih vedno manj in da je vedno več upokojencev na enega mladega zaposlenega. Ampak problem je v tem, da bi ti mladi morali imeti možnost tudi, da si izberejo kakšno zavarovanje bodo vzeli. Kajti, če mu sedaj ponujamo dodatno zavarovanje, potem moramo reči, potem naj vsi plačujejo enako količino denarja v obvezno zavarovanje, iz tega ima pravico do neke osnovne pokojnine, ima pravico do eventualno invalidnine, ima pravico do prispevka za pomoč in postrežbo, in vse ostale prispevke, če pa hoče višjo pokojnino, pa naj si sam dodatno

foto Špela Razpotnik

plača, od tega bi vsaj nekaj imel. Zakaj je plačeval 30 let, če je, ne po svoji krivdi, izgubil službo, ostal na cesti, brez vseh pravic, ker je prekinil pogodbo z ZPIZ-om. In ZPIZ mu ne daje nobene možnosti. No in tu je tisto, kar jaz predlagam, imam ravn za ministrstva predlog, da se spremeni oz. dopolni 4. člen zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, v katerega bi poleg ostalih pravic, ki jih zavarovanci imajo, vnesli tudi pravico do plačila potrebnih storitev za ugotavljanje preostale delazmožnosti. Gre namreč za problem da, do zdaj, kogarkoli sem kontaktiral, recimo, Ministrstvo za delo, je ugotovilo, da iz naslova ZPIZ-a to ne gre, pač pa, da naj lečeči zdravnik da izvide za tega poškodovanca oz. za tega zavarovanca in mu omogoči predstavitev pri invalidski komisiji. Vendar, ker ni zavarovan, nima lečečega zdravnika, torej mu nihče ne more tega napisati. Če pa mi napišemo te izvide, se pa vprašam, ali je res ta ambulanta za to, da kopiči denar invalidsko pokojninskemu zavarovanju. Mi smo tukaj zato, da bi pomagali ljudem, ki so brez zdravstvenega zavarovanja, ne pa za to, da bi podpirali eno tako državno ustanovo kot je ZPIZ. Kajti mi to sedaj delamo zastoj. Lani smo 61 ljudem uspeli zagotoviti pokojnino in s tem urediti njihov status. S tem so oni dobili zdravstveno zavarovanje, dobili so lečečega zdravnika in vse pravice. Če mi tega ne bi napravili, bi oni ostali brez vseh teh pravic. Zakaj jaz menim, naj bi se popravil 4. člen invalidskega zavarovanja? Ker menim, da zdravstveno zavarovanje v času, ko je delavec bil aktiven, je le-to vsaj nekaj koristil. Je koristil bolniško, recimo zdravila, nek pregled, je bil morda v bolnici, porod in tako dalje. Medtem ko od invalidsko pokojninskega zavarovanja pa ni imel ničesar. Vseh 20 let. Ampak je samo denar plačeval in ga šenkoval, ker mu nihče ni garantiral, da bo na koncu kaj nazaj dobil. Kajti, če je slučajno preživel in dobil pokojnino, je ta njegova naložba imela neko korist. Če pa umre, je to čisti dobiček za invalidsko pokojninsko zavarovanje. Še boljše je pa, če izstopi, ker potem jim ni treba plačati niti pogrebne. Ker je izstopil, ga enostavno črtajo in nima nobenih pravic več. Jaz sem zato pripravil ta predlog, za dopolnitev 4. člena, v katerem bi potem pravico do plačila teh nujnih pregledov

prenesli na ZPIZ še tem bolj, ker ima pravilnik o delu invalidsko pokojninskih komisij notri določilo, da vkolikor je za ugotovitev preostale delazmožnosti potrebna neka dodatna preiskava, je predsednik invalidske komisije zadolžen, da izda temu bolniku ustrezne napotnice, s katerimi se nato dodatno ugotovi njegovo preostalo delazmožnost. No, to imamo v posebnem dopisu, ki sta ga podpisala oba direktorja, torej ZZZS-ja in ZPIZ-a, vendar tega nihče ne izvaja. To je pač tako, kot da se bojijo za tistih par tolarjev, posledično pa je to verjetno vzrok, če to nekomu plačajo, da bo potem dobil ustrezne izvide, s katerimi bo potem lahko uveljavil svojo pravico do pokojnine. To se pravi, čista izguba za ZPIZ. In zato jih človek lahko potem celo razume.

Pa pričakujete, da se bo to uredilo?

Jaz mislim, da se bo težko uredilo, ampak, javno mnenje bom sprožil, sem to napisal tudi varuhu človekovih pravic, ker sem pač videl, da če ne populariziraš, če ne kričiš na ves glas, te nihče ne posluša. Torej sem ta problem sprožil tudi na televiziji, kjer naj bi bila posebna oddaja, da bi poskušali to rešiti, da bi se pritisk povečal. Saj ne gre za teh 20, 30 ljudi s področja Ljubljane. Gre za številne ljudi širom Slovenije, ki zdaj ne morejo nič. To določa tudi pravilnik o delu invalidsko pokojninskega zavarovanja. Torej komisija določa, da če je nekdo z lastnim denarjem zbiral izvide in je kot nezavarovan plačeval ustrezne izvide ter dobil zdravnika, ki mu je to podpisal in je s temi izvidi šel na invalidsko komisijo in je na invalidski komisiji bil pozitivno ocenjen, se pravi ocenjen kot invalid, v tem primeru ima pravico, da te stroške ZPIZ-u zaračuna. To je isto, kar jaz predlagam s 4. členom.

Se lahko zdaj še malo usmeriva na ožjo problematiko brezdomstva? Zanimalo bi me, kaj so tisti zdravstveni problemi, s katerimi se najpogosteje srečujete in pa to, kaj vidite kot tista področja, na katerih bi bilo glede brezdomstva na nivoju celotne družbe potrebno stvari spreminjati, kaj narediti, da bi bila perspektiva svetlejša kot je v tem trenutku.

Ko je ambulanta začela delovati, že v prvih dveh mesecih, smo ugotovili, da je odstotek ljudi, ki imajo tuberkulozo, med našimi varovanci izredno velik. Zaradi tega je potem z Golnika prišel takoj preplah, odstotek je bil skoraj 300-krat večji kot pa za povprečje Slovenije in seveda smo potem takoj začeli pošiljati ljudi na Golnik. Od petih, ki so šli tja, so se trije pozdravili, dva pa sta umrla. Poleg tuberkuloze pa je seveda bilo zastrašujoče, da so bile bolezni ali pa poškodbe silno zanemarjene. Jaz se v prejšnjih ambulantah, kjer sem delal, niti približno nisem srečeval s tako težkimi situacijami. Tako da smo recimo zaradi gangrene, zaradi prekrvavitvenih težav, odrezali dvema pacientoma noge, in tako dalje. Potem, veliko, zelo veliko je astme, zelo veliko je kroničnih pljučnih obolenj, jasno, pijejo, vsi kadijo, potem alkoholizem, ciroza, želodec in tako dalje, tako da so celotna stanja teh ljudi v glavnem močno zanemarjena, zastarana, in da je trajalo kar dobro leto, da smo te, ki so stalno prihajali na kontrolo, nekako uspeli spraviti v red. No, zataknilo se nam je ravno pri tuberkulozi, ko smo zardi velikega števila aktivnih tuberkuloz morali po doktrini pregledati kontakte, se pravi tiste ljudi, s katerimi oni prihajajo v stik. Teh ljudi je bilo relativno veliko, okoli 150. Moram reči, da ni bil velik problem glede plačila, kajti vsi pulmologi s pulmoloških ambulant so takoj pristopili k temu, da nam bodo pomagali. Vodja epidemiološke službe dr. Eržen iz Golnika je prevzel vodstvo. Nastal je problem, ker teh ljudi enostavno nismo uspeli najti. Imeli so namreč prijavljen nek naslov, ampak, seveda, niti približno jih tam ni bilo. In smo potem to reševali s pomočjo mladih članov Filantropije, ki so te ljudi iskali po terenu in tako dalje. In

moram reči, da smo jih lani uspeli pregledati okoli 35 do 37, kar je bil razmeroma dober uspeh, in med temi smo našli še dve tuberkulozi. To je glede tuberkuloze in glede splošnega stanja, ki je v glavnem slabo. Ampak v glavnem moram reči, da radi prihajajo k nam. Morda je prvi kontakt nekoliko problematičen, tu je razlika med slovenskimi ljudmi in pa ljudmi iz drugih nekdanjih jugoslovanskih republik, ki so bolj odperti in veliko hitreje pridejo, ker čutijo večjo potrebo ali kakorkoli že, hitreje pridejo in se hitreje tudi vključijo v zdravljenje. Naši ljudje so nekoliko bolj sramežljivi, imajo občutek krivde, ker prihajajo v to ambulanto, vendar, ko vidijo, da jih poskušamo čim bolj človeško obravnavati, čim bolj jim dat sigurnost, občutek varnosti, in pa predvsem to, da so ljudje, je ta prva ovira preplezana in potem je pri teh drugih obiskih bistveno lažje.

Podobno ambulantno želijo ustanoviti v Mariboru, tam je kar veliko brezdomcev, čeprav bi nekako bolj spadala v področje Murske Sobote, zaradi Romov. V Mariboru je veliko teh, ki so izgubili službe, pa zdaj životarijo. Problem je tudi v Kopru, vendar, v Kopru bi lahko rekli, da prevladujejo bolj narkomani. Čeprav, po podatkih socialne službe, je brezdomcev tudi v Kopru zelo veliko, posebno v spomladanskem in poletnem času, ko se preselijo na topleje, pridejo dol, in potem dol živijo, in se dol v glavnem zadržujejo. To je pač normalna migracija, bomo rekli, tekom leta, ko se pač selijo, iščejo recimo boljše področje, gredo malo na počitnice.

O Romih, ... eh, o Romih ne bom govoril, sem preveč besen na tega našega ministra za šolstvo, da si upa, da ne rečem kaj grdega, ustanovit šolo kot nekoč za črnce.

Apartheid...

Samo Slovenci smo toliko nacionalisti in toliko šovinsti, da ni čudno, da se tako obnašamo. Ko smo se tako obnašali prej do delavcev iz bivših južnih republik, pa smo jih zapirali v samske domove, izolirali, zdaj se pa po tolikih letih čudimo, da ne znajo slovensko. Od kod, vraga, kje se bo pa naučil? Mi smo z njimi govorili Srbsko, ali pa recimo temu Jugoslovansko. Oni so, jasno, med sabo govorili svoj materin jezik. Kje pa naj bi se naučili Slovenščine? Ni nobene šanse.

Za konec, kaj bi lahko vsakomur od bralcev položil na srce, kaj lahko vsak posameznik naredi za to, da situacija ne bo šla na slabše, da se ne bodo materialne razlike med ljudmi samo večale, ali je kaj takega, po vašem, kar lahko posamezniki storimo, ali je vse prepuščeno nekim širšim tokovom?

Jaz mislim, da bi lahko z bolj humanim pristopom do teh ljudi zelo veliko rešili. Tako v okviru zdravstvenih ustanov kot tudi privatniki zdravniki, privatniki zobozdravniki, vendar mislim, da to ni rešitev tega problema. Globalno to ni rešitev. Globalno je rešitev v tem, da država kot taka poišče rešitev, kako s temi ljudmi, torej, kako jih zavarovati in kako jih vključiti v normalno življenje. Kajti, veliko od njih je v tem stanju ne po lastni krivdi. Recimo, če je nekdo elektroinženir, pa se odloči za klošarstvo, je to njegova pravica in svoboda. Recimo svoboda. In bi pravzaprav družbe kot take to niti ne smelo preveč tangirati. Čeprav, z eventualnim prenašanjem nalezljivih bolezni, s slabšim zdravstvenim stanjem in tako dalje, lahko ogroža življenjsko sredino, v kateri živi, posebno še s tuberkulozo. Zato mislim, da bi morali najti nek način, kako te ljudi vključiti v nekakšno celotno zavarovanje. Ena od možnosti je bila, ko je začel minister Keber razpravljati o tem, da bi ukinili dodatno prostovoljno zavarovanje, ki je dejansko popolnoma nekoristno in je udarilo popolnoma mimo, kajti, od tega dodatnega zavarovanja, razen zavarovalničarjev, nima nihče nobene koristi. Če pogledamo, da mora samo zato, da en direktor dobi plačo, 800 ljudi vplačati svoj prispevek, je

to nesprejemljivo in brez vsakega smisla. Če bi ukinili to in potem napravili nek sistem plačevanja zdravstvenega varstva, ki bi se ločilo po obsegu zavarovanja in pravic, potem bi seveda dobili razslojevanje. Končno, kaj pa smo drugega napravili kot kompletno razdelili slovensko družbo na številne sloje, vedno manj imamo srednjega sloja, malenkost imamo zelo bogatih a ne bom razpravljajal o tem, kako so prišli do tega denarja. Vedno več imamo revežev. Tem revežem bi morali dati možnost, da si z nekim minimalnim prispevkom zagotovijo tisto najnujnejše. Osnovno zdravstveno varstvo, pravico do zdravil, pravico do bolnice v primeru nujne potrebe. Se pravi, če plačaš toliko več, imaš pa še nekatere dodatne, druge pravice. Mi smo recimo ljudem vzeli pravico do zobozdravstvene službe, ne da bi jih o tem sploh obvestili ali pa ne da bi jim zmanjšali prispevno stopnjo. Pa bi jo morali, ker je to le toliko in toliko denarja, ki se je začel nabirati oz. ki je zdravstveni skupnosti ostajal. Ko sedaj govorijo o tem, da je 21 milijard ostalo - kje, od koga!? Ko so govorili o dobičku recimo Vzajemne, kakšen dobiček pa ta lahko ima, če je odvisna od prispevkov ljudi, ki to plačujejo. Če ima dobiček, to pomeni, da preveč denarja pobira in mora svojim zavarovancem znižati prispevno stopnjo. Ne pa se hvalit, zdaj smo napravili toliko pa toliko dobička. Naj povedo zakaj so ga dobili in kaj to pomeni za zavarovance, koliko jim lahko zaradi tega znižajo prispevno stopnjo.

Rešitev je edino v takojšnji reviziji in takojšnji zamenjavi tega sistema, ki bi, jasno, bil hud poseg, ampak še vedno je to edini način, da bi zajeli v sistem različne obrobne skupine poleg številnih revežev, ki tudi nastajajo. Kajti, človeka stisne pri srcu, ko dela v ambulantni, pa primeš beli recept, ki pomeni, da bo moral pacient zdravilo, ki mu ga predpišeš, plačati, ti mirno reče, oprostite, ni treba pisati, ker nimam denarja, da bi si to lahko plačal. In končno, tolčemo se po prsih, da smo med najbogatejšimi državami v Evropi. Za te ljudi pa nismo napravili nič in tudi nismo pripravljeni nič narediti. Nobena od strank, ki delajo, naj bo v koaliciji ali pa izven, ni dala nobenega programa v smislu socialnega urejanja celotne situacije. Nobena nima tega programa.

Pogovarjala sva se Špela Razpotnik in Aleksander Doplihar, 18. aprila 2005

Dva študenta, Marko in Gašper, se sprehajata po ljubljanskih ulicah, ko ju brezdomec prosi za nekaj drobiža. Marko z nesramno opazko in zgroženo zavrne prošnje, Gašper pa, na drugi strani, iz torbe izvleče denarnico in velikodušno in z nasmehom brezdomcu v roko stisne tisočaka.

Brezdomec se Gašperju prijazno zahvali in nadaljuje s prosjačenjem. Medtem pa Marko kar nekoliko jezno pravi Gašperju: 'Le zakaj si to naredil?! Saj vendar veš, da bo ves ta denar zapravil za pijačo in cigarete!' Gašper mu z mirnim glasom vprašujoč odvrne: 'Kaj pa midva?

Bi ga zapravila za karkoli drugega?'

Jurja gor al' jurja dol... sedmič

Zakaj cesta tako drži?

Zakaj cesta tako drži, bom ponovil. Zaradi tega, ker odkar sem, enainšestdeset let sem star, pa nikoli nisem bil tako svoboden kot sem sedaj. Počnem, kar hočem, kadar hočem, kjer hočem; če je dež, se skrijem, če je sonce, se nastavim soncu in tako naprej. In popolnoma brez kakršnegakoli stresa, če že je, ga pa preslišim ali pa spregledam.

Cel dan je vaš.

Dan je moj, pa še dober del noči. Edini problem je, kako prit recimo od Prešerca pa do Štepanjskega naselja, ko je čas južine. Tudi to zdaj ni problem, recimo, ko imam mesečno. Od nedelje naprej, ne. In tudi, to je tisto, to je tudi tisto, eden od elementov, zakaj se človek ne more odtrgati, ko jaz vem, da nikoli več ne bom tako svoboden, kot sem zdaj.

Ampak to ste vi, ne. A nekdo, ki ga pije pa kar naprej rabi za drogo, bi zanj tudi lahko rekel, da je svoboden?

Isto. Ja. On je svoboden početi to, kadarkoli hoče.

Samo to, da moraš letati kar naprej, za, za, za neko substanco...

Ja, bog pomagaj. Saj tudi jaz letam kar naprej in poganjam tale voziček (potovalka na kolesih) pa grem, sicer ne letam za drogo...

Ja, samo ni vam nuje...

Ja, nuje pa ni, nuje pa ni, ne.

Kolikor je za jest, ampak, to imamo pa vsi, ne...

Je tisti občutek, da nisi nikomur dolžen nobenih računov polagati, kje si bil, kaj si delal, kdaj si prišel, kdaj nisi, kdaj boš šel, samo greš! Tudi tam, zdaj kjer spim, ne, tam ni nobenega klošarja. Zakaj? Daleč je! Predaleč!

Daleč od centra.

Ta prvo, kar vidim zjutraj je, da vidim ribiča, ki namaka trnek, zdaj mi včasih že kakšen kofe prinese, v termoski, he, he, he, he, Me je policaj zbudil; ooo, a ste prišel nazaj? Prišel, prišel. Prijazen, saj nima kaj, kaj, a bi me domov peljal, ali kaj? Saj mogoče bi me, samo, kaj pa potem? Nazaj pod most.

Sem vam povedal? Zadnjič, dva policaja, najprej sta me oštela, ko sem žical, potem mi je pa vsak jurja dal.

Aja?

Ja, ko smo se podebatirali, da se to ne sme, sem rekel, vesta kaj, fanta, tako ali tako vem, da eden je hudoben, eden je pa dober. Zdaj pa enemu tipu, ki je dober, če bi lahko kakšen tolar, da bi šel po mleko. Pa pravi un, ta zloben, ja, to je pa nesramno. Sem rekel, ne, ne, to je lakota, he, he, he.

Sta se nasmejala, pa je vsak dal po jurja. Pol sem, tisto, ta zloben, sem ga še ene dvakrat srečal pa vedno mi stisne kakšen tolar. Sem ga srečal tamle gor po Wolfovi...

Tudi oni kaj za dušo rabijo, ane?

Ja, saj vedo, itak mi nič ne morejo, ane, mislim, ne morejo, mislim, obstaja neka klavzula, ki, zaradi, kaj jaz vem, zaradi klateštva, sam se ne klatim, se ne klatim; bi lahko hodil s kravatami, samo kdo mi bo dal kakšen tolar, če sem v solidni obleki, ja imam, mi je dal Karitas, pa me vprašajo ljudje za te stvari...

A to sprašujejo ljudje?

Seveda, sprašujejo, sprašujejo. Vi žigate, pa sprašujejo, od kje vam pa te stvari...

A moraš bit umazan zdaj zaradi tega, al...

Ja, tako pričakujejo, ja. Saj sem povedal, sem žical, potem pa ne vem koliko kajta nisem, sem bil pa glih tako, kot ko sem že neki kajta žical, prijazen, vsakemu zaželel dober dan, pa lep vikend, pa fine praznike, pa tako, kdo se je obrnil, pa me pogledal, tako, prav izmeri me, če imam kje kaj umazano. Jaz, umazano, ne trpim tega na sebi, pa nisem zaslužil nič. Danes je bil slab delavni dan, a se ne sekiram kaj dosti.

F I L M S K I K O T I Č E K

Ta svet je vaš, mi samo živimo v njem

Priporočamo ogled filma:

Svetnik iz Fort Washingtona
(The Saint of Fort Washington)

Režija: Tim Hunter, 1993.

Igrata: Matt Dillon in Danny Glover.

Film prikazuje življenje brezdomcev v New Yorku, ki se preživljajo vsak na svoj način, skupno jim je beračenje in beda vsakdanjega življenja. Glavni junak filma je Matthew (Matt Dillon), mladi shizofrenik, ki ga je iz stanovanja vrgla lastna mati in je tako pristal na ulici. Matthew v svojem beraškem življenju naleti na črnca Jerryja (Danny Glover), s katerim naveže prijateljske stike. Jerry sprejme Matthewa kot svojega sina in si želi skupaj z njim urediti življenje. Ko ne najdeta nobenega primerne prenočišča, izbereta najslabše – zavetišče Fort Washington. Zavetišče je polno brezdomcev, od mladih do starih, od črncev do belcev. Jerry je v brezdomstvu že »izkušen« in tako daje nasvete mlajšemu Matthewu in mu rešuje življenje. Zavetišče je namreč polno nasilja, ki mu neizkušeni podležejo. Žrtev tega nasilja postane tudi Matthew, ki svojo nepredvidnost in neizkušnost na koncu plača z življenjem. Jerry svojega preminulega prijatelja razglasi za svetnika vseh brezdomcev, sam pa neutrudljivo nadaljuje z beraškim življenjem. Film nam prikaže bedo življenja na ulici in opozori na težave, s katerimi se srečujejo brezdomci. Čeprav je v njem veliko krutih in resničnih prizorov, ne manjka smešnih pripetljajev in hkrati prikazuje brezdomstvo kot simbol svobode.

▣ Mojca Gradič

Komentarji nekaterih študentk, ki so si ogledale film:

- Zelo presunljiv je že sam začetek filma, ko mladi brezdomec pride v zavetišče, t.i. prehodni dom oz. Fort Washington. Pogled se ustavi na ogromni stavbi, v kateri je ena sama velika soba z neskončnimi posteljami, zasedenimi z brezdomci vseh razredov (mladimi, starimi, belimi, črnimi,...).
- Prehodni dom (zavetišče Fort Washington) naj bi bilo nekakšno zavetišče, v resnici pa je samo ogromna hala, polna postelj in brezdomcev, med katerimi so tudi tatovi in morilci. Sama si ne bi nikoli upala prespati noči tam. Policisti so tam tako ali tako samo za okras.
- Jerry in Matthew sta nameravala najti pot z ulice in se tako dvigniti z družbenega dna. Njun prvi cilj je bil, da bi najela stanovanje, nato pa še kombi, s katerim bi prodajala zelenjavo. Pa naj še kdo reče, da so brezdomci lenuhi, delomrzneži... Mogoče potrebujejo le dobro priložnost oziroma možnost...
- Jerry posveti Matthewa za svetnika vseh brezdomcev. Znak obstoječega upanja... Želja po nečem lepem...
- Matthew-jevo krsto zagrebejo na pokopališču za reveže v skupinskem grobu brez pogrebne slovesnosti in brez križa, ki bi zaznamoval kraj njegovega groba... Ali si ne zasluži vsaj tega spoštovanja, da ima svoj grob ali vsaj spomenik, na katerem je zapisano njegovo ime in kamor bi ga lahko prišli obiskovat njegovi prijatelji? In vsi ostali z njim pokopani? Si res ne zaslužijo čisto ničesar?
- Film prikazuje in opozori na marsikatero težavo, na katero naletijo ljudje z ulice. Kot da ne bi bilo dovolj že to, da so brez lastnega doma. K tej problematiki bi uvrstila že samo zavračanje ljudi, brezdomcev. V filmu je lepo prikazan takšen prizor, v katerem mati zavrže lastnega sina (Matthewa). Vrže ga iz stanovanja (verjetno zaradi njegove bolezni - shizofrenije), odpotuje v drugo mesto, na vratih pa zamenja ključavnico in sinu onemogoči, da prišel v stanovanje. Prepusti ga samemu sebi, njegovi lastni iznajdljivosti, svetu brezdomcev.
- Film je želel pokazati bedo, ki jo doživljajo brezdomci. Zdi se mi, da je bil poudarek zlasti na mladih brezdomcih, ki se v današnji družbi ne znajdejo dobro in v svojem življenju ne najdejo več smisla.
- Policija brezdomce ves čas preganja in to za dejanja, ki jih niso zakrivali. Odvzema jim prostost brez razloga. Spati so morali tam, kjer so jim ukazali – v zavetišču Fort Washington. Varnostniki, ki so bili tam zaposleni, so bili zelo strogi. Sami pa so sodelovali s tolpami, od katerih so imeli koristi.
- »Ta svet je vaš, mi samo živimo v njem«, to je stavek, ki se me je v filmu najbolj dotaknil in ki je ponovno potrdil, da brezdomci predstavljajo dno naše družbe. Svet, v katerem živimo, sploh ni njihov, saj so brez moči, da bi zasedli njegov prestol, imajo pa svoj svet, svet revščine, umazanosti in boja za preživetje, ki je podrejen našemu svetu, v katerem samo živijo.
- Kot v filmu pravi Jerry, črnski brezdomec in Matthewov prijatelj (»oče«), so sanje vse, kar imajo brezdomci. Zdi se, da je Jerry nekako oživel in dobil življenjsko energijo, ko je spoznal Matthewa, saj je v njem videl svojega sina. Zanj je pripravljen tvegati svoje življenje. Pomaga mu pri uvajanju v brezdomsko življenje, uči ga delati in mu deli koristne nasvete. Matthew pa ima v sebi nekakšno čudežno moč, s katero pomaga Jerryju in drugemu brezdomcu. Zaradi tega postane svetnik vseh brezdomcev oziroma svetnik iz Fort Washingtona.

F I L M S K I K O T I Č E K

Pripoved o ljudeh, ki še vedo, kako biti plemeniti

Priporočamo ogled filma:

Mož brez preteklosti

(Mies vailla menneisyyttä)

Režija: Aki Kaurismäki, 2002.

Igrata: Markku Peltola in Kati Outinen.

Na začetku filma moža (Markku Peltola), ki je potoval v Helsinke, da bi si poiskal službo, oropajo in pretepejo. Zaradi udarcev izgubi spomin in je prisiljen začeti svoje življenje znova. Z izgubo spomina pozabi svoje ime, svojo preteklost, svoje navade, svojo identiteto. Življenje začne v novem okolju, povsem na družbenem dnu, kot brezdomec. Kmalu spozna žensko (Kati Outinen), v katero se zaljubi, kar v njegovo življenje prinese spremembe in na novo zastavljene vrednote. Ko se postavi na noge in nas popelje v vsakdan brezdomstva, se prične razkrivati njegova stara identiteta. Spozna, kdo je bil pred nesrečo, in spozna, da je poročen. A kljub temu izbere na novo ustvarjeno življenje, življenje brezdomca. Gre za pripoved o ljudeh, ki še vedo, kako biti plemeniti.

▣ Petra Vrabec

Komentarji nekaterih študentov in študentk, ki so si ogledali film:

- Ko se zbudi iz kome, se praktično rodi še enkrat. Nima nobene lastnine, saj so mu jo pobrali napadalci, nima spomina, nima sebe...
- V filmu mi je bil zanimiv koncept/simbolika časa in z njim preteklosti. Na začetku zgodbe, ko mož prispe na postajo pet minut do petih (gleda na uro in točnost preverja še na zvoniku), nato zaspi in se s tem za trenutek prepusti brezčasu, ga to »povozi« in mu spremeni življenje.
- V meni se je porodil občutek nemoči. Fak! Kot da bi bil v hiši brez oken in brez vrat in ne bi mogel narediti ničesar, da bi lahko prišel ven.
- Že na začetku filma je prikazano, kako ga v bolnišnici proglasijo

za mrtvega. Ali to lahko pomeni, da ga tako izbrišejo iz sveta živih, da zanje več ne obstaja? Vendar se on ne da. Vstane »od mrtvih« in si sam utre pot v svobodno življenje.

- Morda je z napadom »simbolično« uprizorjena tista ključna točka v življenju nekega posameznika, ki ga iz »povprečnega zaposlenega posameznika« naredi za člana iz dna družbe, ki nima nič, v tem primeru niti imena. Morda se tudi za tem skriva močna sporočilnost filma, da ljudje, ki se po spletu nekih okoliščin znajdejo na cesti, »niso vredni« niti toliko, da bi imeli ime.
- Najbolj zanimivo dejstvo v filmu je bilo po mojem mnenju njegovo nepoznavanje svojega imena. Vse denarne ugodnosti (socialna podpora, bančni račun in s tem zaposlitev) /.../ so zahtevale njegovo ime. On pa se je vztrajno oklepal tega, da svojega imena ne pozna. /.../ je tako morda zato, ker je imel občutek, da če zataji svoje ime in se zlaže, s tem zataji tudi del sebe – svojo preteklost in identiteto.
- Zdi se mi, da mora brezdomec storiti prav to... V primeru, da ostane na cesti in mu res ni pomoči, mora miselno, v glavi, prekiniti prejšnje povezave, pozabiti na preteklost in odpreti oči za novo življenje.
- Film in njegova zgodba se mi zdi nekoliko zavita v mite in na drugi strani pozitivno naravnano mišljenje o tem, da »rob

družbe« nekaterim pač ustreza, ter da se znotraj tega lahko prav dobro znajdeš, če si tega le želiš.

- Če mu nočejo pomagati drugi, si bo pač pomagal sam.

- V filmu sam vidim veliko statičnosti, hladnost, čustveno togost, korektnost in ne-aktivnost oz. pomanjkanje gonil za delovanje pri ljudeh. Pri njem je drugače. Ureja si bivališče, vrtiček, išče delo, se zaljubi,... Ima nekaj v sebi, kar so drugi izgubili.

- V komercialnih filmih sem navajena videti izbruhe čustev, ki močno vplivajo na gledalca, v tem primeru pa tega nisem zasledila. To sem najbrž predvsem pogrešala pri ljubezenskem odnosu med junakoma. Tudi v drugih odnosih niso izkazovali čustev. Ker so bili v filmu prikazani v glavnem le goli dogodki, ki niso bili obarvani s čustvenimi reakcijami, sem si težko predstavljala, kaj glavni junaki čutijo in kako doživljajo svojo usodo.

- Film prikazuje še eno dimenzijo. Dimenzijo neobstajanja. Dimenzijo izbrisane. Njemu so nepridipravi izbrisali spomin, jo pobrisali z dokumenti, ki so označevali njegovo identiteto in ga s tem izbrisali. Ni več obstajal.
- Skozi cel film se kaže solidarnost do njega na več mestih, vendar od ljudi, ki tudi sami niso na nekem zavidljivem socialno-ekonomskem položaju. Videti je bilo, da so ti ljudje prepoznali njegovo stisko in mu po svojih močeh pomagali. Med tem je bila izkušnja iz banke, policije ter servisa za zaposlovanje nasprotna. Njegova izguba spomina ni zanimala nikogar, niti se ni bil nihče pripravljen nekoliko bolj posvetiti njegovemu problemu in mu kako pomagati. /.../ Konec filma je po mojem mnenju želel predstaviti neko solidarnost in kolektivni duh med zatiranimi. Predvidevam, da so se zanj postavili vsi, ki so imeli občutek, da je nekaj storil zanje, ter so ga tako »imeli za svojega«.

Ponudba, kot je najdete nikjer drugje!

Realitas Tours

je za vas pripravila program trodnevnega potovanja

“Kralji ulice”

po sledih ljubljanskih brezdomcev

Ste nezadovoljni?

Se vam zdi, da gre drugim bolje od vas?
Potovanje, po katerem boste morda veseli, da živite tako,
kot živite, pa čeprav ste bili prej nezadovoljni!

Ste samozadostni? Imate občutek, da ste pozabili na druge? Ste zaprti v svojem svetu? Ste asocialni? Odprite se! Poglejte svet okoli sebe! Dajte si priložnost!

Vabimo vas na potovanje, po katerem ne bo nič več tako,
kot je bilo prej!
Posebna in edinstvena ponudba!

Imate občutek, da poznate resnično življenje samo iz televizije? Se vam zdi, da obstajajo nekje vzporedni svetovi? Sumite, da bi lahko bilo življenje čisto drugačno? Pridružite se nam in se prepričajte!

Program potovanja obsega:

- Uvodno informacijsko motivacijsko delavnico
- Srečanja in pogovore s terenskimi eksperti
- Več kratkih predavanj na terenskih lokacijah. Predvidevamo predavanja, ki bodo pokrivala naslednje teme: Antropologija klošarstva, Diplomacija na cesti – prijateljstvo in agresija, Sociologija vsakodnevnega življenja brezdomca - zemljevidi preživetja, Umetnost dela na cesti, Država blaginje in ideologije revščine, Recepti pod mostom, Meteorologija, Analiza kontejnerjev...
- Praktikum – vodene praktične vaje iz predmeta »Umetnosti dela na cesti«
- Približno 48 ur neposredne osebne izkušnje na terenu
- Obisk lokacij najboljših ponudb organizirane prehrane za brezdomce ter degustacija ponudbe
- Obisk poznanih brezdomskih baz ter iskanje lokacij za prenočevanje
- Mnoge priložnosti za nepredvidljive zasuke potovanja
- Sprotno vodeno refleksijo
- Zaključno evalvacijsko srečanje
- Načrtovan in voden proces naknadne refleksije (pisanje dnavnika)
- Eno naknadno podporno srečanje udeležencev potovanja z udeleženi terenskimi eksperti
- Podelitev diplome o uspešno zaključenem potovanju

VREME, OBLEKA IN POTREBNA OPREMA: Udeležencem potovanja svetujemo, naj se opremijo vremenu in temperaturnim razmeram primerno. Obleka naj bo udobna in takšna, da je ne bo škoda izpostavljati naporom

in obremenitvam potovanja. Udeleženci naj s seboj ne nosijo nobenih dragocenosti oz. ničesar, česar ne bi radi izgubili.

OSEBNOSTNA NARAVNANOST IN PRIČAKOVANJA: Primeren je ljubezniv, stoichen in neagresiven odnos do samega sebe, drugih ljudi, lokalnega okolja in sveta okrog nas. Pri vodenju potovanja je potrebno pričakovati veliko stopnjo neformalnosti in improvizacije. Od udeležencev pričakujemo tudi lastno iniciativnost, vendar usklajeno s skupinskim duhom. Idealno naravnost bi lahko opisali kot – »naklonjena in obzirna radovednost«.

Edinstveno!

VARNOST IN ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE: Vsak udeleženec nosi vso odgovornost zase. To se nanaša tudi in predvsem na odgovornost za doseganje temeljnega cilja potovanja: srečanje z realnostjo. Zaradi razumljivih okoliščin organizatorji potovanja udeležencem ne moremo zagotoviti oz. ponuditi posebnih pogojev, kot so posebne dietne prehrane, tekoča voda, zagotovljeni prevozi, zagotovljeni in vnaprej znani urniki dejavnosti, itd. Udeleženci so v celoti odgovorni za svoje zdravstveno in drugačno zavarovanje in sami nosijo vsa s tem povezana tveganja. Otroci in mladoletniki se lahko potovanja udeležijo le v spremstvu svojih staršev oz. skrbnikov.

VODSTVO IN IZVAJALCI POTOVANJA: Organizatorji zagotavljamo najvišjo možno raven izvajalcev programa, lokalnih terenskih ekspertov ter akademsko usposobljenih strokovnjakov.

Male skupine!

CENA POTOVANJA: Ob predplačilu en teden pred začetkom potovanja je cena potovanja 16.990 SIT, za vplačila v zadnjem tednu je cena 19.990 SIT. V primeru odpovedi potovanja v času do predvidenega dneva odhoda se vrne 50 % vplačanih sredstev. V primeru odstopa od potovanja na dan odhoda ali med potekom potovanja vplačanih sredstev ne vračamo.

UGODNO!

Ponudba je »ALL INCLUSIVE«! To pomeni, da boste lahko na potovanju pojedli, popili in doživeli, kar je vključeno v osnovno ceno potovanja, ali pa kar bo na potovanju zaslužno!

POPUSTI: za otroke do 2 leti starosti - brezplačno; za otroke od 10-14 let - 25 % popusta; za mladoporočence ter za drugega člana iz istega gospodinjstva - 20 % popusta; za izbrisane in osebe brez državljanstva, upokojence in brezposelne - 50 % popusta. Popusti se ne morejo seštevati!

FILANTROPSKA MISIJA ORGANIZATORJEV: Ves preostanek dodhodka se nameni nevladni organizaciji, ki bo izdajala časopis *Kralji ulice* ali drugemu fondu za podporo dejavnosti za brezdomce.

Vaše predprijave pričakujemo na e-mailu:

realitas_tours@yahoo.com

Na istem naslovu so vam na voljo tudi vse v tem trenutku dostopne dodatne informacije.

Mama, je to raj, o katerem si govorila?

Brezdomci. Klošarji. Potepuhi. Ljudje z ulice. Od vselej so me zanimali in privlačili. Ko sem bila še deklica mi je ena od redkih klošark tedaj, srečevali sva se na Vegovi, nekoč stisnila v roke najlonke in umazano črno belo slikico, kot da slikico svojega dojenčka. Oboje sem vzela in skrbno pazila. Oboje je bilo zame pomembno, poslano iz drugega sveta, meni, naj dešifriram. A sem le sprejela, nisem znala dešifrirati.

Želja razumeti, dešifrirati, je ostala še do danes. Hoja po robu in mik druge strani. Mik zapuščenih hiš v katere sije sonce skozi reže porazbitih oken, ali skozi luknje v stropu, to je bilo zame vselej osupljivo lepo. Dokler se mi kak dan nazaj ni histerično obrnil želodec, ko je ena taka kraljevina, v kateri sem se znašla, strahovito smrdela po sveži driski. Želodec mi je potem v istem dnevu še parkrat poskočil, le ob spominu na sceno. Kaj takega še nisem doživela, vem pa, da nekateri so in me je vselej zanimalo, kako lahko neka zunanja stvar v telesu sproži slabost. Zdaj vem. Zlahka. No ja, bilo je samo govno, nekaj najbolj toplega, kar je zmožen dati od sebe človek, lahko bi rekla tudi, nekaj bistveno njegovega. A zame tokrat vendarle preveč. Če je v zmernih količinah smrad zapuščenih hiš zame vselej deloval vabeče, bom odslej pazljivo vstopala vanje. Žal.

Ja, žal, hočem reči, da sem začela po ne tako dolgem času intenzivnega zanimanja za brezdomce in njihova življenja pobleže, na delu krožnice, kjer se trenutno nahajam, spoznavati tudi manj mikavne, da ne rečem brezupno krute plati njihovih življenj. Malo prej sem si rekla, budala si. Zakaj neki naj bi bilo brezdomsko življenje romantično? Kako le? Lov za denarjem, ki kot robote fura mlade lovce na čarobni prah, na lovišču, ki je nam ostalim promenada, na bojišču, ki je nam ostalim sprehajališče – kako naj le to bo romantično? Ko postane navada? Ko si le še lovec, vse ostalo je le za zraven, nujno zlo, torej tudi prespiš, kjer je, najbolj čim bližje lovišča - centra mesta, slavnega Prešernovega spomenika. Kdaj sedite tam? Lepo, ne? Malo se posončiti in vpiti energijo mestnega vrveža po napornih nakupih ali delovnem dnevu, postojanka pred kavico v kafiču s prijateljico, lepo, res. Poskusite se kdaj vživeti v enega od okoliških lovcev. Sonce ubija, Prešernu bi najraje razbil zmahani fris. Muza? Pa ja. Meni ne. Koji klinac vsi ti mostovi, pa povsod ista praznina. Čudeža ni. Pa sedi na štengah pod Frančiškani dan in noč. Noč in dan. Za vrati nič bolj kot pred njimi, čudeža ni.

Ste kdaj tripali na *Mi otroci s postaje ZOO*, pa na *Džankija*, *Dnevnik lopova*, morda *Rekvijem za sanje*, pa kar je še takih? Ste? Povejte mi, zakaj!? Kaj niso pokazali tam notri dovolj dobro, da je vse skupaj ena velika, brezdanja beda? Ena velika beda, z dnom, še globljim, kot je dno bede običajnega vsakdana, kjer vsak dan znova pač pristaneš v stanovanju, v katerega se lahko zakleneš in si vsaj čez noč rešen neprijetnih presenečenj in življenjskih izzivov, če to slučajno hočeš.

Saj smo videli bedo Zoojevcev in ostalih izgubljenec, a nekaterim od nas se je kot da začelo sanjati, da mora biti še nekaj, česar v knjigi niso napisali. Ali pa smo brali med vrsticami. Brali sebe preko knjige. Slutili smo, ja, to je pravi izraz, da je zadaj nekaj velikega, čeprav morda mejnega in smrtonosnega. To mi nekaj govori, to me nagovarja. Življenje na ulici, prebijanje iz dneva v dan, ubijajoča svoboda nobene zavezanosti, boleča izgubljenost nobenega ultimata, telo, ki žre samo sebe, sistem, ki je na meji, ki se vsake toliko zgrudi pa spet zaživi kot nov. Lutaj! Sanjaj! Laži! Nori! Saj ni rešitve! Prelj vse, kar je, v svoj čarobni prah, pošlji si v žilo, kar so ti vzeli ob rojstvu. Ti, nesojeni angel! Pa povej še meni, kako se

imaš v svojih nebesih. Bo kdaj priložnost, da se pogovoriva? Bo? Je že mama hotela to? Ej, mama je lagala, praviš? Ni raja? Ni tolažbe? Tisti njen repertoar od trideset besed se je že davno, davno zljajnal, nima nate nobenega učinka več, pa vendar si želiš slišati njenega glasu, ko se zjutraj budiš, njenega glasu, naj reče karkoli, magari samo *eej*, kot očita tebi, da zanjo nimaš drugega kot eno-zloznice?

Ne ve več, kaj bi storila. Nikoli ni vedela, Ampak nekoč to ni bilo tako pereče vprašanje. Sedaj, kot da je, a sedaj je že staro, naj pomagajo drugi. Jasno ji je, da ona ne more. Tudi drugim je precej jasno, ali pa jim po določenem času postane, da tudi oni ne morejo kaj dosti pomagat. Kvečjemu sebi, omogočiti si novo srečanje, preizkusiti se na novi poti v neznano, za katero res ne veš, kako se bo končala. Končno nekaj nepredvidljivega? Pa kaj še. Ko bi mi bilo vsaj jasno. A sem izgubljena. Vse kar rečem, je enako slabo, vse kar naredim, enako brezveze. To, kar sem, ne zadošča. Nekaj je prekleto močnejše od mene, tebe, nje, za mnoge od teh ljudi. Neka njihova starodavna navada, pod kožo zavlečena. V žilah se pretakajoča, v svojih najboljših trenutkih. Magnetizem čez vse. Ostalo je kot Nič. Težko razumeti. A včasih si rečem, kaj se obremenjujemo, mi ljudje, s polno nepomembnimi stvarmi! Ko pa smo v stiku z nekom, ki se ne obremenjuje zaradi teh istih stvari, bi se nam hotelo kar zmešati, kaj ne? *Saj ne more biti! Pa to so osnovne stvari! Disiplina, higiena, neko samospoštovanje, ...* pa kaj je sploh to, samospoštovanje? Mi lahko kdo pove? Zdaj?

Skratka, ja, kakšna pomoč neki. To so pravljice, dobre za obe strani. Pogosto nič ne moreš, nemočen si, sta oba, tisti, ki naj bi se mu pomagalo in ta, ki naj bi pomagal prav tako. Povsem isto nemočna, oba z nič moči, oba z nič možnostmi. Lahko da je edino in najbolje, kar lahko storita, da sedeta na stopnice in se zazreta v nekaj tretjega, najbolj zahajajoče sonce ali vzhajajočo luno, lahko si data roke in lahko že enkrat umolkmeta. Če bo kdo od njiju hotel reči »saj bo« naj ga drugi ugrizne v jezik. Neusmiljeno, da bo tiho. Nič ne bo. Na drugem koncu Ljubljane vztrepče metulj, mimo muze pade neškodljiv golobji drek, pogledaš pasemskega psa v gobec in se ti zavrti film, ... samote, doma, dvoma, nedoma, sramote, povezanosti z vrstico, popkovino, pogledaš še lastnico v oči, je ni, ... in že si tam. Na poti, stalni, krožni, ki te pozna, ki tvoje korake rada ima, ki ti da, česar ti mati ne da, česar ti oče ne da, česar ti sestra ne da, česar ti prejšnja punca ne da, česar od sedanje punce nočeš, lopne te po glavi, da te spat, pravljico ti prebere telepatsko. Tako, ki ne rabi besed. Zavleči se med svoje posrane deke še to noč in sanjaj, odet z bistvom človeštva, ne da bi se dovolj dobro zavedal, kako si odet z vsem svetom, obdan z nizom dogodkov, neskončnim nizom, krožno povezanih, prepletenih in zavozlanih interakcij med teboj in drugimi, med teboj in drugimi v tebi. Mir? Pa kaj še. Prepozno za kaj takega.

Zavedaj pa se, ti si svet. Ti si vse, vse je ti. Le to lahko si, le to, kar čutiš sedaj, v tem trenutku. Ničesar drugega ni. *Onkraj* je grda prevara, iluzija, delo pokvarjenih demonov. Le to si, kar je v tem trenutku, pa četudi prav ta trenutek trpi od vseh doslej neprespanih noči in od globine tvojih, v mračnino bolščečih oči. Le to si, sprejmi ali pusti, ali pa se muči, trpinči, vegetiraj, če drugače ne moreš. Tudi mene namreč ni, jaz sem le ti.

Špela Razpotnik

Zgodba neke starejše ženske mi je dala misliti, da ni nujno, da se brezdomstvo nujno povezuje s fizično, to je v materialnem smislu, odsotnostjo prostora, kjer posameznik prebiva, torej prostora s štirimi stenami, nerazbitimi okni, prostora, za katerega plačuje najemnino in stroške ali pa ga ima v lasti. Ugotovila sem, da je ta pojem lahko mnogo širši. Da na nek način nosi s sabo tudi način življenja, ki predstavlja osamljenost, neskončno samoto, ki se nato včasih prelevi v zavestno samotarstvo in ne le spanje »pod milim nebom«. Vse to, s kančkom nekakšne globoke žalosti in razočaranja nad življenjem in drugimi ljudmi morda, proti katerima poteka vsakodnevna borba samega s seboj.

Mislím, da brezdomstvo pomeni nekakšno svobodo in v isti sapi ujetost. Svobodo, ki jo lahko posameznik išče v prepuščenosti samemu sebi in svobodi lastne odgovornosti in iznajdljivosti. Če malo banaliziram, nenazadnje nimaš obveznosti, ne hodiš v šolo, ne delaš, ne plačuješ davkov. Si sam svoj gospod. Mogoče to lahko predstavlja izhod iz vsega omejujočega v današnjem življenju, iz suženjstva današnjemu tempu, načinu življenja. Ekstremno obliko demonstracije proti in spraševanje o nujnosti slepega sledenja družbi in njenim najrazličnejšim muham. Način upora in premagovanja spon, ki vse bolj omejujejo modernega človeka? Priložnost, da (če vse to malce romantiziram in idealiziram) se posameznik približa svojim željam in sanjam. Sebi. Približevanje asketskemu načinu iskanja svobode?

Sem pa srečal mamko, ki sama ni imela, sigurno sama ni imela, nesla je iz placa. Pa še moj prijatelj je bil z mano. Pa potegne ven, pogleda, pa mi da jurja. Pa jaz, gospa, pa veste, koliko ste mi dala? Pa reče, vem, jurja. Sem rekel, ja, bohloni, ja, sem rekel, a vam je mogoče Marija ime? O, pravi, ja. Sem rekel, saj sem vedel, da se mi bo enkrat Marija prikazala. Se je začela smejat. Pa se šlata po žepih pa potegne ven z notranjega žepa pa da 50 tolarjev na stran, pa pogleda, pa jurja pa pol je bilo spet notri, nate, nate še tole, tistih 50 tolarjev moram pa prišparat za vnučko, ker mi vedno po žepih stika. Dva jurja pa pol mi je dala, samo meni. Me je prijatelj gledal, pravi, kako pa ti z njimi delaš? Ja, sem rekel, nič, včeraj sem jo mečkal, ane. Ker če bi mu rekel, da je ne poznam, ni ne bi verjel. U, pravi, potem pa ja.

Po drugi strani pa se sprašujem o deležu lastne želje, zavestne odločitve, prisotnosti »višjih ciljev« posameznika in vlogi ujetosti v nekatrške travmatične odnose v posameznikovi preteklosti. Večina brezdomcev je namreč, to so pokazale vsaj nekatereraziskave, izkusila nasilje, zasvojenost, nerazumevanja že v družini, kakor tudi v posameznikovem vsakdanjiku, v smislu obsojanja in nesprejemanja posameznika iz strani dela družbe, njegove izolacije, izločenja na margino, na rob. Ali ni to surov stranski produkt neusmiljene kapitalistične politike? Ali imamo vsi ljudje enake pogoje, ki so pomembni tudi pri izpolnjevanju in ustrežanju visokih zahtev družbe? Ali je poseg po drogi in alkoholu res sledenje svojim sanjam?

Zdi se, kot da se lahko ta svoboda hkrati obrne tudi proti posamezniku in deluje nanj kot zanj paralizirajoča sila, ki ga vedno bolj hromi in onemogoča pobeg iz nje. In to vse močnejše. Mogoče na to vplivajo tudi socialne mreže, ki se posamezniku zaradi njegovega položaja v družbi začne v glavnem krčiti na »poseben« krog ljudi, ljudi v njim podobni situaciji. Iz tega kroga pa je težko oditi, če ne poznaš drugega. Ker, če ne veš, da nekaj obstaja, potem si tega ne moreš želeti, posledično doseči ali za nečim strmeti in udejanjiti. In prepuščaš se stvarjem... Življenju. In ujetosti v samoto. Kljub družbi ostajaš sam.

✧ *Urša Glavan*

Skritička rizanka iz Udice

Šteta v zveščenju: Za vsakega slopnide
erupcije. V tej krizanki in v 42 časih
poli. Po 4 tematska krizanka na zemo
Ljudi i kiso a z razicem v zveščenju na celi
avtor: G. J. J.

Удодорова;

1. Naziv človeka^{ki} iz prepticanja bež iz
ekvadriavev drugo državo, 10. Zanimljiv
izraz začloveka, ki je na sestini breždoma
20. Okrajšava za državo na Blaznjem Vrh =
odw 23. Varnostno mesto, 29. Jme naseljitve
vode 34. Ime pisateljice Peroci 38. Kemijski
element 44. Dajte Drnovskv Vse (kratica)
48. Medmet pripovednik 52. Tovar na zivl
w kamniku 60. Otok v Jadranskem morju
64. Gozdni sadec 71. Most ob izviru ljublj
ne 73. Glavno mesto štokotske 82. Zeleni
vojak (kratica) 88. Oranje 91. Kratica za
kraj divača 94. kdo nas vodi 100. Medar
Slavoniji 103. Long Play (kratica) 109. Krati
ca Ministrstvo Notranjih zadev 113. Tara
mbol trk 118. Grški Bob 124. Otokski izraz
za očeta 127. Čita šibak Frjavec 130. Noško
ime 137. Tedenstu Ribuvna 147. Oče

A 10x10 grid with the following letters placed at specific intersections:

- A** is at the intersection of the 3rd column and the 8th row.
- B** is at the intersection of the 4th column and the 9th row.
- C** is at the intersection of the 10th column and the 9th row.
- T** is at the intersection of the 10th column and the 8th row.

Če v križanko pravilno vneses vsa vodovarna gesla, se ti v stolpcih pokaže naš deset gesel "iz ulice".

foto*Žiga Koritnik